ARCHITEKTŪROS GAIRĖS: DAUGIABUČIŲ MODERNIZACIJA

I DALIS
ANALIZĖ

ARCHITEKTŪROS GAIRĖS:
DAUGIABUČIŲ MODERNIZACIJA
I DALIS ANALIZĖ

2XJ (MB DUKART JOT) ARCHITEKTŲ KOMANDA
Vytautas Buinevičius
Vaidas Bieliūnas
Arina Jeršova
Laimis Valančiūnas

VIRŠELIO VIZUALIZACIJA
Visual Phenomena Studies

ILIUSTRACIJOS IR NUOTRAUKOS
Jei nenurodyta kitaip, visos leidinyje naudojamos nuotraukos, vizualizacijos ir iliustracijos yra pateiktos autorių.

UŽSAKOVAS: VšĮ ATNAUJINKIME MIESTĄ

ATNAUJINKIME MIESTĄ
VILNIUS

Vilnius, 2024

Mieli vilniečiai,

žmogui į žodį namai telpa labai daug – jauki kasdienybė, saugumas, brangios akimirkos. Namai – tai ta vieta, kur gera grįžti. Šios minties vedama, kiekviename daugiabučių modernizavimo žingsnyje nuolat ieškau būdų, kaip užtikrinti geriausią rezultatą siekiant nepriekaištingos darbų kokybės, estetikos, bendruomenės įsitraukimo.

Kiekvienas modernizacijos projektas, patikėtas „Atnaujinkime miestą“ komandai, yra pats svarbiausias. Senų pastatų atnaujinimas ir jų pritaikymas šiuolaikinei visuomenei – ne tik didžiulė atsakomybė, bet ir įsipareigojimas gyventojams, mylimam Vilniaus miestui.

Architektūros gairės sukurtos norint atskleisti neišnaudotas daugiabučių modernizavimo galimybes ir paskatinti bendruomenes rinktis kokybiškus bei ilgalaikius sprendinius, išdrįsti įgyvendinti pastato funkcionalumą ir kasdienę gyvenimo kokybę gerinančius sprendimus. Kviečiu suteikti savo namams ne tik antrą šansą atgimti naujai, kviečiu patikėti, kad tas šansas gali pranokti Jūsų lūkesčius.

Eglė Randytė,
VšĮ „Atnaujinkime miestą“ vadovė

Gerbiami vilniečiai,

mūsų miestas nuolat keičiasi, o kartu su juo keičiasi ir mūsų požiūris į gyvenamąją aplinką. Vienas iš svarbiausių šiandienos uždavinių – sovietmečiu statytų daugiabučių renovacija. Daugiau nei 60 % vilniečių gyvena sovietmečiu statytuose daugiabučiuose. Šis gidas ne tik suteikia žinių, kaip užtikrinti pastatų energetinį efektyvumą, bet ir skatina pakelti renovacijos kokybę į naują lygį, kai sukuriama funkcijos, estetikos ir modernių poreikių dermė.
Gidas parodo, kaip renovuojant galima ne tik techniškai atnaujinti pastatą, bet ir nuodugniai jį pertvarkyti, užtikrinti aukštesnę gyvenimo kokybę įvairių poreikių gyventojams. Gidas ragina kurti namus, kuriuose daugiau šviesos, – didinant langus ir plečiant balkonus. Gidas moko, kaip namų prieigas paversti namo dalimi: pirmojo aukšto gyventojams sudarius tiesioginį ryšį su kiemu, įrengus dviračių stovus, suoliukus, – visa tai kuria patogumus ir jaukią aplinką visiems kaimynams.
Projektuotojai čia ras išsamią informaciją apie tai, kokias medžiagas, spalvas ir technologijas patariama naudoti siekiant estetinio vientisumo.
Šis gidas skirtas Jums – daugiabučių namų butų savininkams, būstų administratoriams, renovacijos specialistams ir projektuotojams, visiems, kurie aktyviai domisi, kaip prisidėti prie savo namų ir miesto aplinkos atnaujinimo. Kviečiu kartu kurti mūsų miestą tokį, kuriame kiekvienas jaustųsi patogiai ir džiaugtųsi aplinka.

Laura Kairienė,
Vilniaus miesto vyr. architektė

TIKSLAI

Spartėjant sovietmečiu statytų daugiabučių gyvenamųjų namų renovacijos tempams, susiduriama su problema, kad dauguma projektų yra prastos architektūros kokybės. Ilguoju laikotarpiu aukštesnės kokybės galima būtų pasiekti keičiant projektų įsigijimo per viešųjų pirkimų sistemą mechanizmus, tačiau tai procesai, kuriems reikia daug tarpinstitucinio bendradarbiavimo. Todėl trumpuoju laikotarpiu siūloma kokybiškesnės modernizacijos siekti šiomis priemonėmis:

- Supažindinant daugiabučių namų bendruomenes su architektūros kokybės kriterijais
- Pateikiant rekomendacinio pobūdžio gaires
- Sukuriant ir vizualizuojant aukštesnės architektūros kokybės sprendinius, kaip įkvepiančius pavyzdžius

UŽDAVINIAI

Tikimės, kad šis leidinys leis geriau suprasti modernizacijos galimybes, geriau pažinti techninių ir estetinių priemonių lauką bei įkvėps daugiau bendruomenių rinktis būsto modernizaciją. Taip pat šios gairės galėtų tapti komunikacijos įrankiu tarp administratoriaus, bendruomenių bei projekto rengėjų. Šiame leidinyje pateikiami sprendiniai ir jų rinkiniai gali būti naudojami diskutuojant ir apsisprendžiant dėl renovacijos, numatant modernizacijos apimtį ir priemones, rengiant investicinius planus, technines užduotis bei techninius projektus.

Siekiant kuo platesnio poveikio, trumpuoju laikotarpiu šiame leidinyje plačiau analizuojamos Vilniaus mieste labiausiai paplitusios stambiaplokščių daugiabučių pastatų serijos 1-464A ir 1-464Li, tačiau dauguma pateikiamų principų gali būti pritaikomi ir kitų serijų pastatams.

TURINYS

1. STAMBIAPLOKŠČIŲ DAUGIABUČIŲ NAMŲ ANALIZĖ **9**

Sąvokų žodynas 10
Sekcijų jungimo būdai 12
Schemų legenda 13
1-464 A serija 15
1-464 A serijos tipų panašumai ir skirtumai 28
1-464 LI serija 31
1-464 LI serijos tipų panašumai ir skirtumai 58
120 V serija 65
120 V serijos tipų panašumai ir skirtumai 94
1-464 A, 1-464 LI, 120 V palyginimas 98
Paplitimas Vilniaus mieste 101

2. ESAMOS SITUACIJOS PROBLEMATIKA **113**

Balkonai 114
Įėjimai, liftai, pritaikymas spec. poreikiams 120
Langai 124
Fasadai 126

3. MODERNIZACIJOS PROBLEMATIKA **129**

Balkonai 130
Įėjimai, liftai, pritaikymas spec. poreikiams 135
Langai 141
Fasadai 143

1. STAMBIAPLOKŠČIŲ DAUGIABUČIŲ NAMŲ ANALIZĖ

TIPINĖS SERIJOS 1-464A, 1-464LI IR 120V

Lietuvoje sovietmečiu projektuoti ir statyti tipiniai stambiaplokščiai („blokiniai“) gyvenamieji namai iš pirmo žvilgsnio gali pasirodyti labai panašūs, tačiau analizuojant juos, išryškėja skirtumai, kuriuos lėmė industinės statybos raida, inžinerinės, technologinės bei ekonominės galimybės. Vienos populiariausių Vilniuje yra 1-464A, 1-464LI ir 120V stambiaplokščių pastatų serijos. Jų kompleksiškumo raida atspindi ir 3 pagrindinius industrinės statybos raidos etapus.

Vilniuje yra randami 4 tipai 1-464A serijos, 20 tipų 1-464LI serijos ir 22 tipai 120V serijos pastatų. Kai kurios serijos turėjo skirtingas variacijas ir skirtingus tipus skirtinguose Lietuvos miestuose, tačiau Vilniuje, kur mikrorajonų plėtra sovietmečiu buvo didžiausia, galime rasti plačiausią stambiaplokščių pastatų tipų variacijų spektrą.

Siekiant giliau ištirti stambiaplokščių pastatų problematiką, būdingus struktūrinius architektūros elementus ir pasiūlyti aktualius transformacijos principus, svarbu gerai suprasti šių pastatų serijų ir tipų morfologiją: iš kokių tipų susidaro šios serijos, kas apibrėžia tipus, kokie kartotiniai elementai juos sudaro, kuo šie tipai panašūs, kokios yra tipų variacijos, kurios iš šių variacijų yra reikšmingos, kuo skiriasi serijos, kokie yra visiems stambiaplokščiams pastatams būdingi pastatų architektūros bruožais ir elementai? Atliekant šį architektūrinį tyrimą, remiamasi dr. Česlovo Ignatavičiaus ir inž. Vaclovo Zubraus parengtu dokumentu „Vilniaus mieste eksploatuojamų stambiaplokščių namų projektinių stendinių analizė“, kuris apžvelgia minėtas serijas ir pateikia nemažai archyvinės medžiagos.

1 pav. 1-464 LI serijos gyvenamasis namas

Sąvokų žodynas

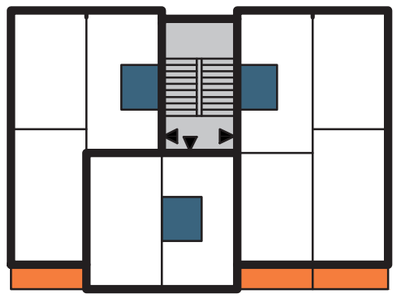

SEKCIJA

Plano dalis, kurioje yra 1 laiptinė ir aplink ją išdėstyti butai. Tai mažiausias tipinis plano elementas, kurio skirtingos konfigūracijos sudaro tipinius pastatus.

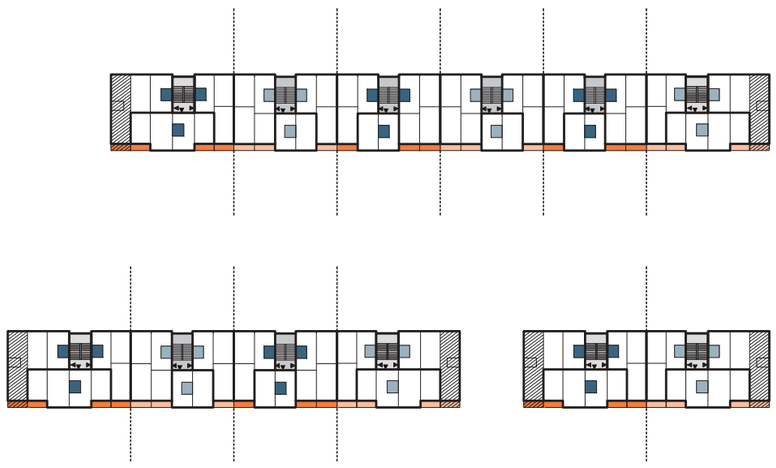

GRUPĖ

Tipus, pagal jiems būdingą sandarą ir architektūros bruožus, siūloma skirstyti į grupes, kurioms galima taikyti tas pačias architektūros transformacijos priemones.

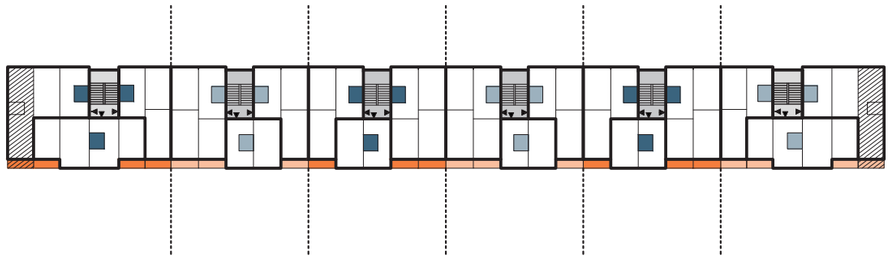

TIPAS

Iš sekcijų variacijų sudėtas tipinis pastatas, kuris turi savo identifikacinį numerį.

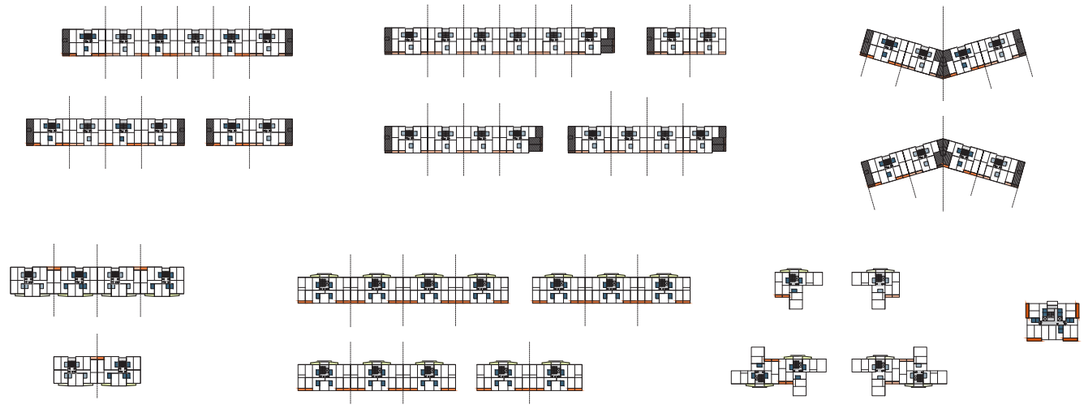

SERIJA

Serija susidaro iš skirtingų tipų, kurie dažniausiai turi bendrus planavimo principus ir architektūros bruožus.

Sekcijų jungimo būdai

Pastatai, nors priklauso tai pačiai serijai, išore ir vidumi gali atrodyti skirtingai. Tos pačios serijos daugiabučiai namai gali skirtis šiais aspektais:

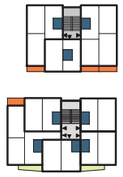

a) Sekcijos planu

b) Sekcijų kiekiu

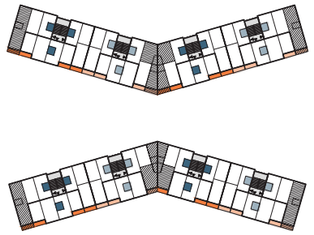

c) Sekcijų jungimu

Tos pačios serijos tipai gali skirtis ir sekcijų išdėstymu, kuris nulemia skirtingą balkonų išsidėstymą fasade.

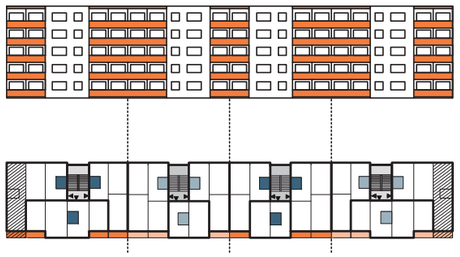

2-4-2-4-2 ritmas

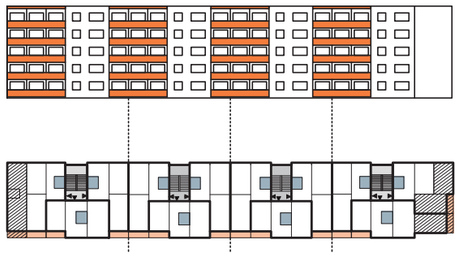

3-3-3-3 ritmas

Schemų legenda

	Tualetas	***Balkonas įleistas į fasado nišą***	***Prie lygaus fasado jungiamas balkonas***	***Laiptinė***
Originali versija				
Veidrodinė versija				

Balkonai, kambariai, kurie buvo modifikuoti

Buto riba

Kambario riba

Įėjimas į butą

Sekcijos jungimo riba

1-464 A SERIJA

1963 – 1968 M.

Kuriant šios serijos projektus, remtasi ankstesniais tipiniais 1–464 serijos projektais. Todėl šią seriją galima priskirti pirmajai kartai. Seriją sudarė 4, 6 ir 8 sekcijų penkiaaukščiai gyvenamieji namai: 1 – 464A – 17 LT, 1 –464A – 15 LT ir 1 – 464A – 14 LT. Tipinės sekcijos suprojektuotos su trimis butais sekcijoje.

Pagrindinės šios serijos namų konstrukcijos yra kambarius ribojančios betoninės skersinės ir išilginės laikančiosios sienos. Taip pat gelžbetoninės kambario perimetru besiremiančios perdangų plokštės. Išilgine kryptimi atstumas tarp skersinių laikančių sienų yra 2,60 m ir 3,20 m. Skersine kryptimi – 5,76 m, aukšto konstrukcinis aukštis – 2,70 m.

Prie šios serijos galima būtų priskirti ir devynių aukštų stambiaplokštį tipinį projektą 3343A, kuris turi vieną sekciją su 108 butais. Kiekviename aukšte suprojektuoti 2 analogiško išplanavimo (tik veidrodiškai apversti) blokai (flangai), su pailgu koridoriumi, iš kurio patenkama į 6 vieno kambario butus. Šio projekto laiptinė ir įėjimai į butus iš esmės skiriasi nuo 1 – 464A, tačiau fasadams panaudotos tos pačios tipinės plokštės, taikyti analogiški balkonų dizaino bei konstrukcijų sprendimai.

Šaltinis: Č. Ignatavičius, V. Zubrus, 2006

5 aukštų tipų serijos numeriai:

1-464A-14LT
1-464A-15LT
1-464A-17LT

9 aukštų tipų serijos numeriai:

3343A

2 pav. 1-464A serijos pavyzdys (fot. V. Buinevičius, 2023)

1-464 A SERIJA: sekcijų variacijos

Originali sekcija

Veidrodinė sekcija

A1

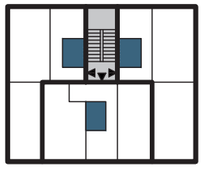

A2

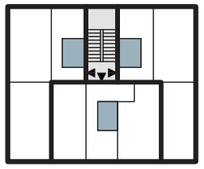

B1

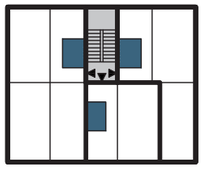

B2

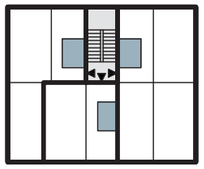

C1

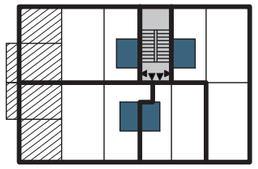

C2

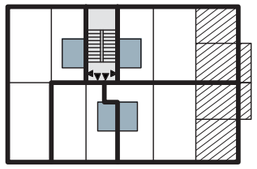

D1

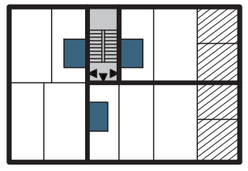

D2

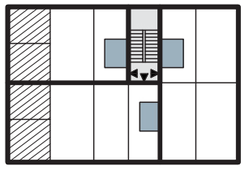

E

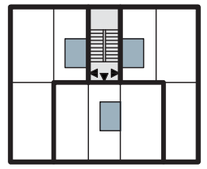

F

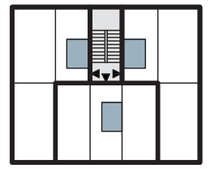

G

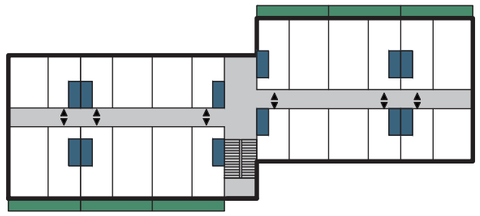

Balkonų variacijos: 1-464A-17LT

Prie pastato fasado jungiami blakonai. Originaliuose dokumentuose yra pateikiama po 3 balkonų išdėstymo variacijas abiems fasadams

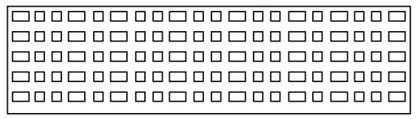

A
B
C

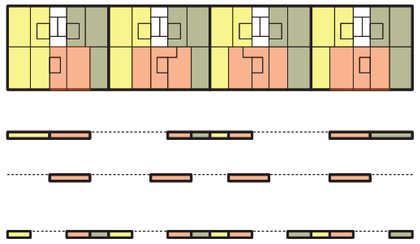

A
B
C

Klaustukais pažymėtos tos variacijos, kurių analizei nepakanka duomenų

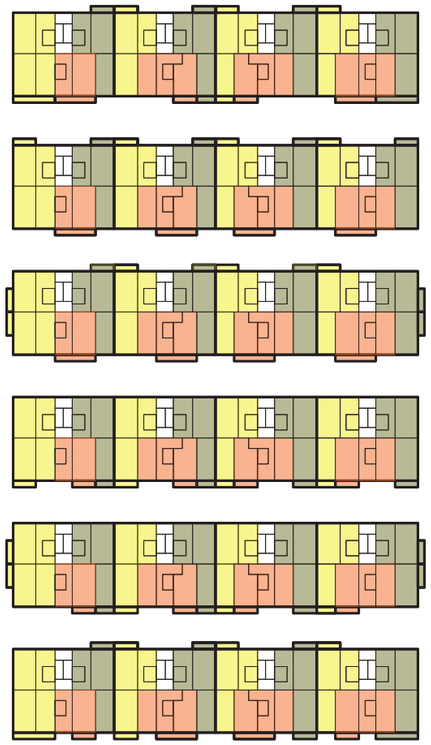

AA

BB

AB
(?1)

CC

CC
(?2)

A
(?3)

Balkonų variacijos: 1-464A-15LT

Prie pastato fasado jungiami blakonai. Originaliuose dokumentuose yra pateikiama po 3 balkonų išdėstymo variacijas abiems fasadams.

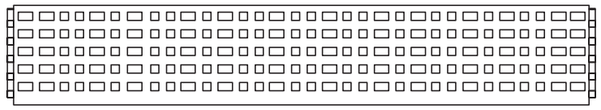

A
B
C

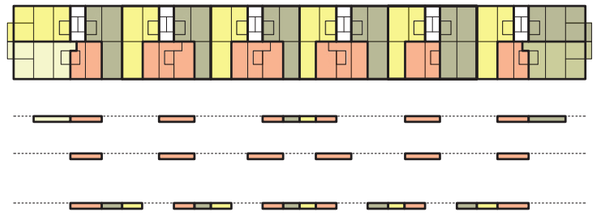

A
B
C

Klaustukais pažymėtos tos variacijos, kurių analizei nepakanka duomenų

AA
(?1)

AA
(?2)

AA

AA
(?3)

CC

1-464A-14LT

1 GRUPĖ
5 aukštai, 8 sekcijos

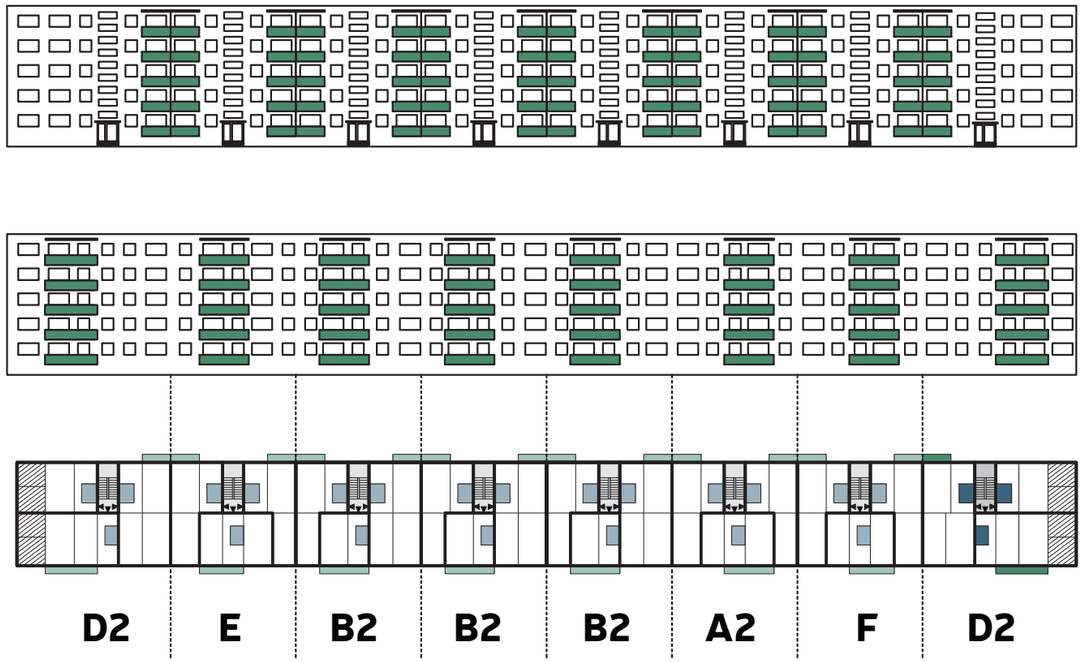

1-464A-15LT

1 GRUPĖ
5 aukštai, 6 sekcijos

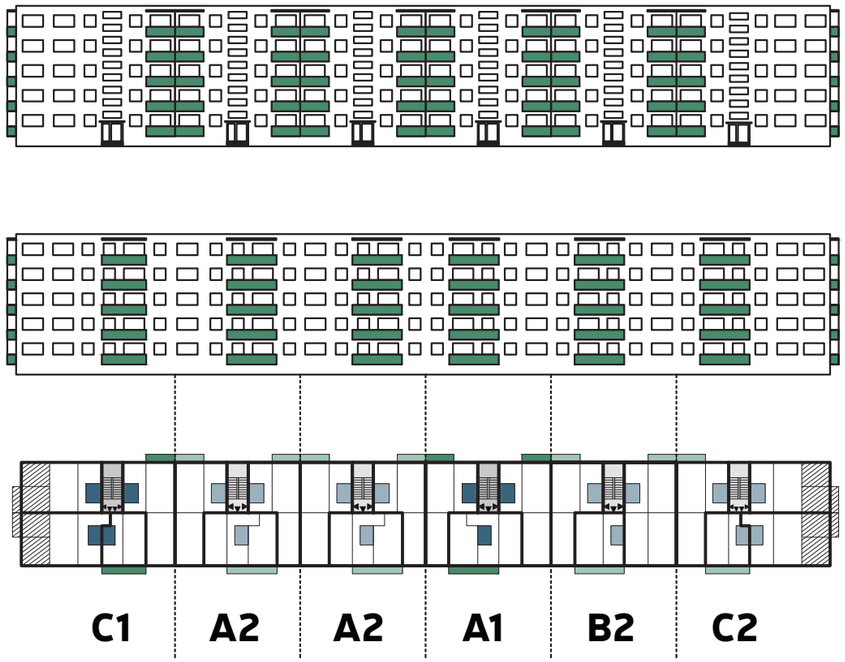

1-464A-17LT

1 GRUPĖ
5 aukštai, 4 sekcijos

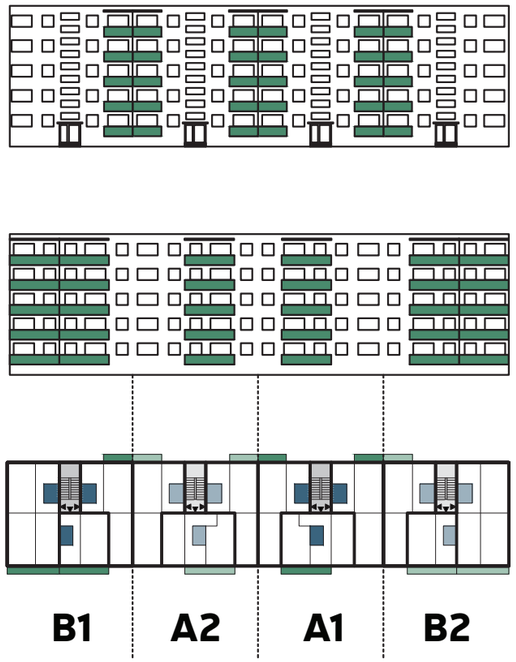

3343A

2 GRUPĖ
9 aukštai, 1 sekcija

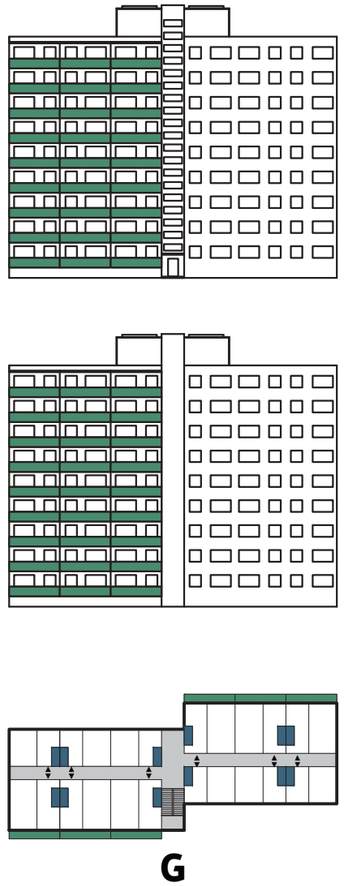

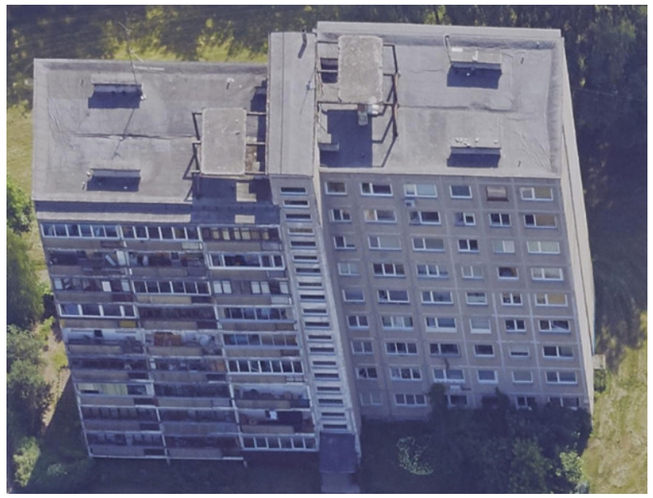

1-464 A SERIJA: balkonai

5 ir 9 aukštų daugiabučių balkonai yra jungiami prie fasado. Pagal tai galima indentifikuoti šią seriją.

5 aukštai

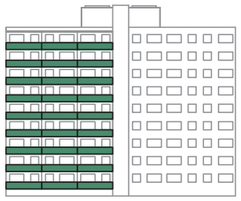

9 aukštai

1-464 A SERIJA: langai

5 ir 9 aukštų daugiabučių langų angos yra vienodos, tačiau, priklausomai nuo serijos tipo, langų angų išdėstymas skiriasi.

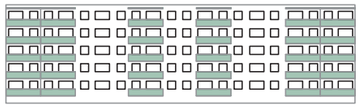

5 aukštai

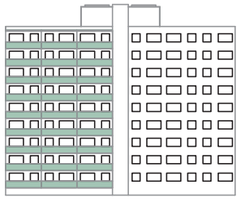

9 aukštai

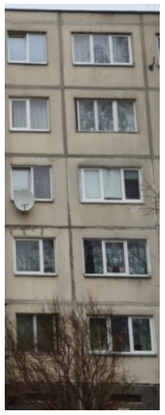

1-464 A SERIJA: įėjimai

Įėjimo principas visuose 1-464 A serijos daugiabučiuose yra panašus, tačiau gali skirtis tam tikrais elementais. Tai gali būti laiptų skaičius, stogelio dydis, suoliukas, rampa, lauko vazonas.

5 aukštai

9 aukštai

1-464 A SERIJA: laiptinių fasadai

Laiptinės fasadas tiek 5, tiek 9 aukštų daugiabučiuose yra to paties principo. 9 aukštų pastate laiptinės anga yra iškilusi aukščiau už stogą.

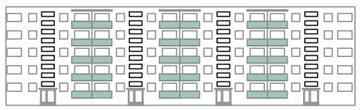

5 aukštai

9 aukštai

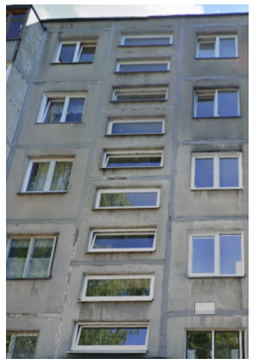

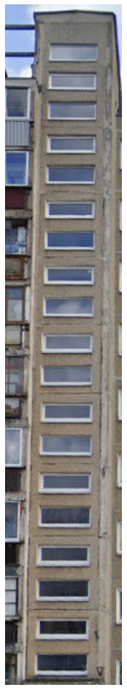

Architektūrinės visumos ir elementų skirtumai tarp 1-464A serijos tipų

STRUKTŪRA

Sekcija

1-464 A serijos sekcijos panašios tuo pačiu išdėstymo principu, tačiau gali skirtis **butų ribomis, papildomais kambariais ir veidrodinėmis plano schemomis.** 5 ir 9 aukštų sekcijos skiriasi išplanavimu, bet panašios architektūriniais elementais.

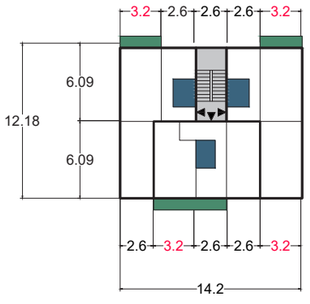

Sekcijų skaičius

Sekcijų skaičius nusako serijos tipą. Pasitaikantys yra 8, 6, 4 ir 1.

Matmenys

1-464 A serijos atstumai tarp vidinių laikančių sienų yra 3,2 m arba 2,6 m. Kiti atstumai skiriasi.

ARCHITEKTŪRINIAI ELEMENTAI

Balkonai

Balkonai jungiami prie fasado, tačiau jų išdėstymas turi variacijų.

Langai

Langų angos visuose daugiabučiuose yra vienodos.

Įėjimas

Laiptinės principas panašus abiejų aukštų pastatuose, tačiau skiriasi durų kiekiu.

Laiptinės fasadas

Laiptinės fasadas yra lygus ir visuose daugiabučiuose turi tokio pat dydžio langų angas.

1 grupė

Į šią grupę įeina visi 5 aukštų daugiabučiai. Jų sekcijos gali skirtis butų ribomis, balkonų išdėstymu ir sekcijų užbaigimu. Šie pastatai skiriasi sekcijų skaičiumi.

2 grupė

2 grupę sudaro vienas 9 aukštų daugiabučio tipas, kuris sudarytas iš vienos sekcijos.

1-464 LI SERIJA

1968 – 1978 M.

Tai Lietuvoje sukurta nauja stambiaplokščių daugiabučių namų projektų serija, tačiau politiniais sumetimais buvo pasirinkta palikti tą patį 1-464 serijos numerį. Architektūriniai sprendiniai skirtingi, o tipai labai įvairūs. Šią seriją galima priskirti antrajai kartai, kuri turėjo jau kur kas platesnį sekcijų komponavimo kiekį.

Seriją sudarė 2, 4, 6 sekcijų penkiaaukščiai gyvenamieji namai – 12 tipų ir 2,3 ir 4 sekcijų devynaukščiai gyvenamieji namai – 4 tipai. Kiek vėliau parengti 2 ir 4 sekcijų 5 aukštų gyvenamieji namai nedidelėms šeimoms. Pilną 1 – 464 LI serijos stambiaplokščių gyvenamųjų namų apimtį sudarė 25 skirtingi 5 – 9 – 12 aukštų namų tipiniai projektai.

1 – 464 LI serijoje suprojektuoti 1, 2, 3 ir 4 kambarių butai. Šios serijos gyvenamųjų namų planavimas pagrįstas trijų butų eilinėmis ir kampinėmis sekcijomis, kurios užtikrina butų vėdinimą ir pagerina insoliaciją. Visus namus galima orientuoti trimis pasaulio šalimis, išskyrus pastatų laiptinių orientavimą į pietus.

Pagrindinės šios serijos namų konstrukcijos yra analogiškos serijai 1 – 464A. Šiai serijai būdingos kambarius ribojančios skersinės ir išilginės laikančios sienos ir gelžbetoninės kambario perimetru besiremiančios perdangų plokštės. Išilgine kryptimi atstumas tarp skersinių laikančių sienų yra suvienodintas ir sudaro 3,20 m, skersine kryptimi – 5,76 m, aukšto konstrukcinis aukštis – 2,70 m.

Šaltinis: Č. Ignatavičius, V. Zubrus, 2006

5 aukštų tipų serijos numeriai:

1-464LI-15/1
1-464LI-17/1
1-464LI-18/1
1-464LI-15/2P
1-464LI-17/2P
1-464LI-18/2
1-464LI-17/5
1-464LI-17/3
1-464LI-17/4
1-464LI-54
1-464LI-56

9 aukštų tipų serijos numeriai:

1-464LI-51/1
1-464LI-52/1
1-464LI-53/1
1-464LI-52/2
1-464LI-55
1-464LI-55A
IX-1
IX-1A

12 aukštų tipų serijos numeriai:

1-3905

3 pav. 1-464LI serijos pavyzdys (fot. V. Buinevičius, 2023)

1-464 LI SERIJA: sekcijų variacijos

Originali sekcija | *Veidrodinė sekcija*

A1

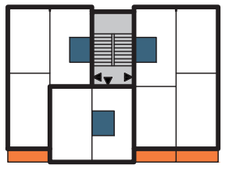

A2

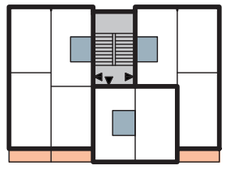

B1

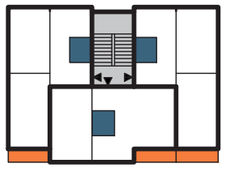

B2

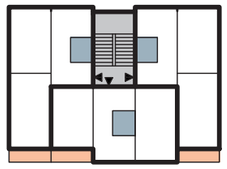

C1

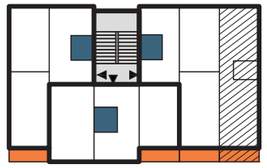

C2

D1

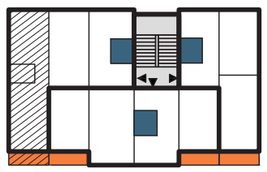

D2

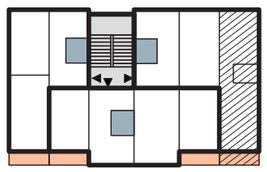

E1

E2

Originali sekcija | *Veidrodinė sekcija*

F1

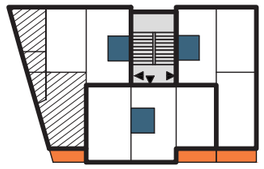

F2

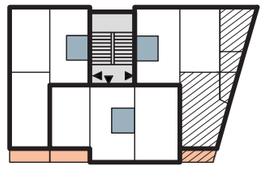

G1

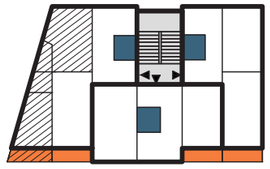

G2

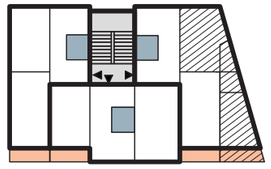

H1

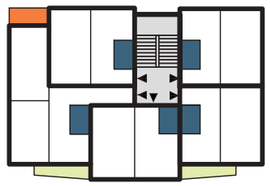

H2

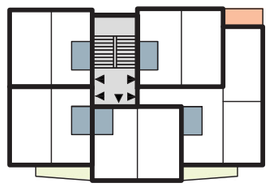

I1

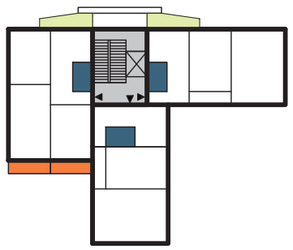

I2

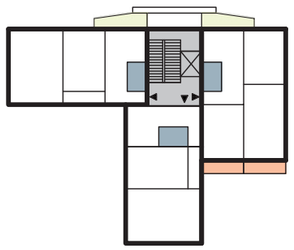

J

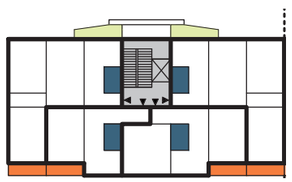

K

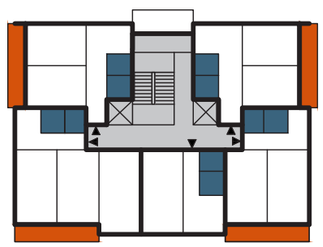

1-464 LI-15/1

1 GRUPĖ
5 aukštai, 6 sekcijos

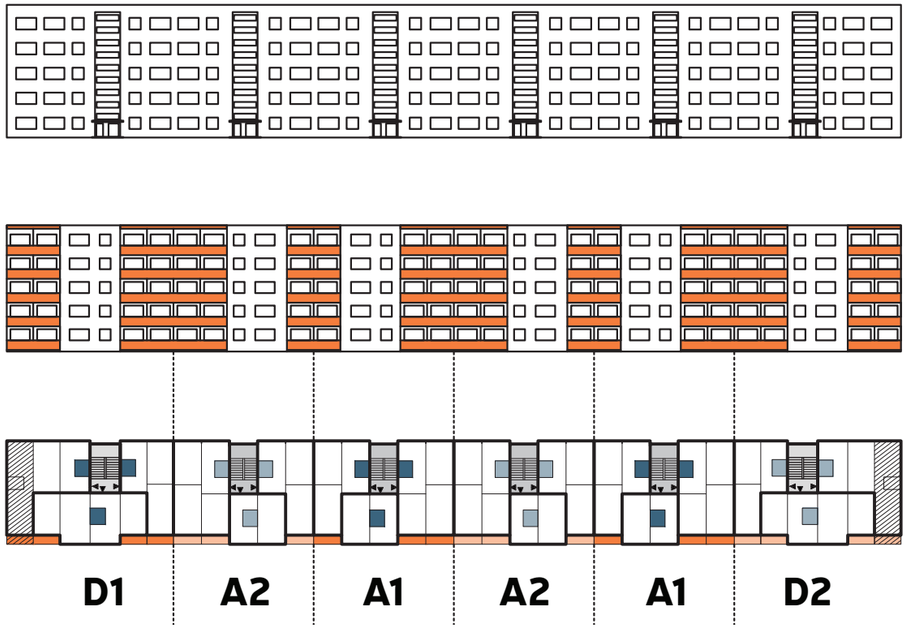

1-464 LI-17/1

1 GRUPĖ
5 aukštai, 4 sekcijos

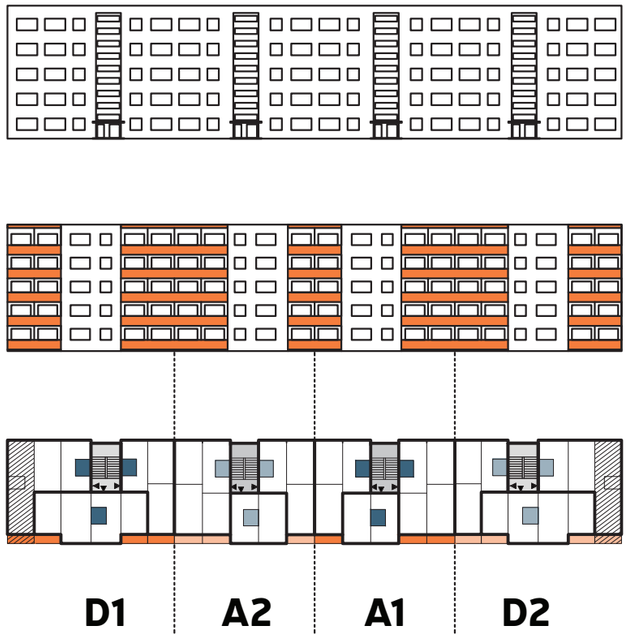

1-464 LI-18/1

1 GRUPĖ
5 aukštai, 2 sekcijos

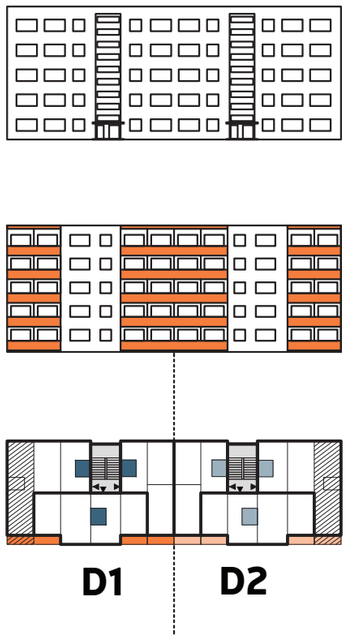

1-464 LI-15/2P

2 GRUPĖ
5 aukštai, 6 sekcijos

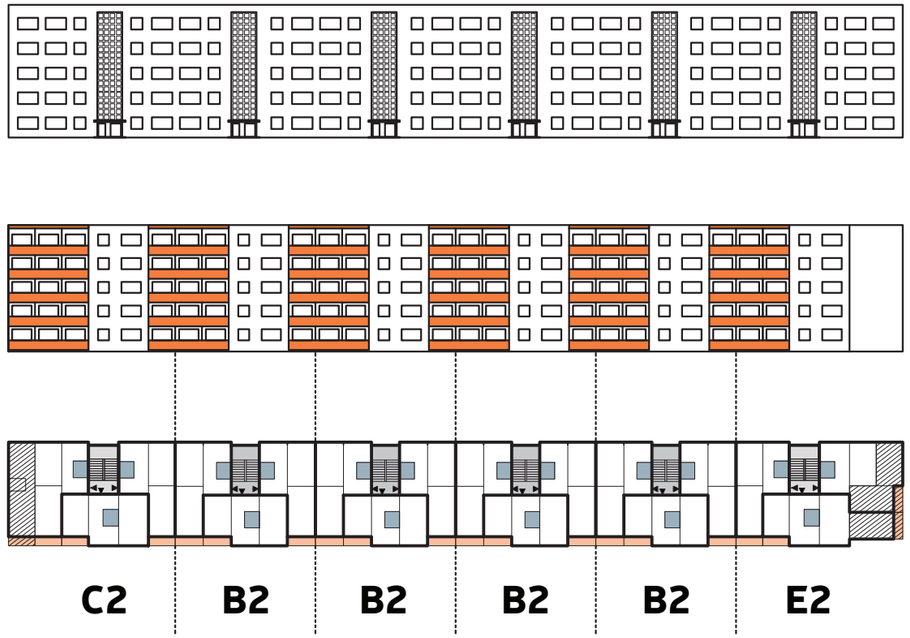

1-464 LI-17/2P

2 GRUPĖ
5 aukštai, 4 sekcijos

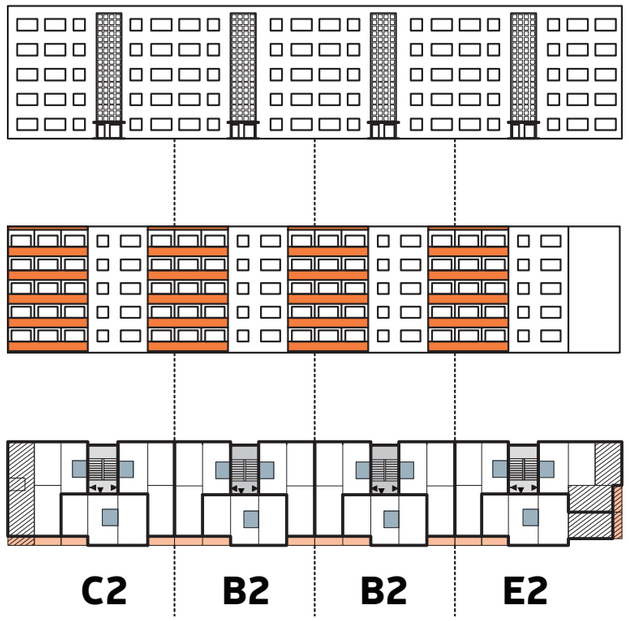

1-464 LI-18/2

2 GRUPĖ
5 aukštai, 2 sekcijos

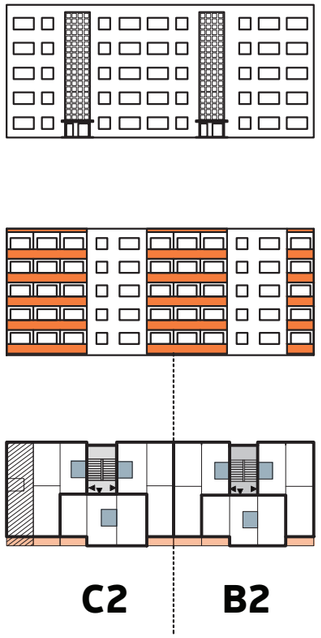

1-464 LI-17/5

2 GRUPĖ
5 aukštai, 4 sekcijos

1-464 LI-17/3

3 GRUPĖ
5 aukštai, 4 sekcijos

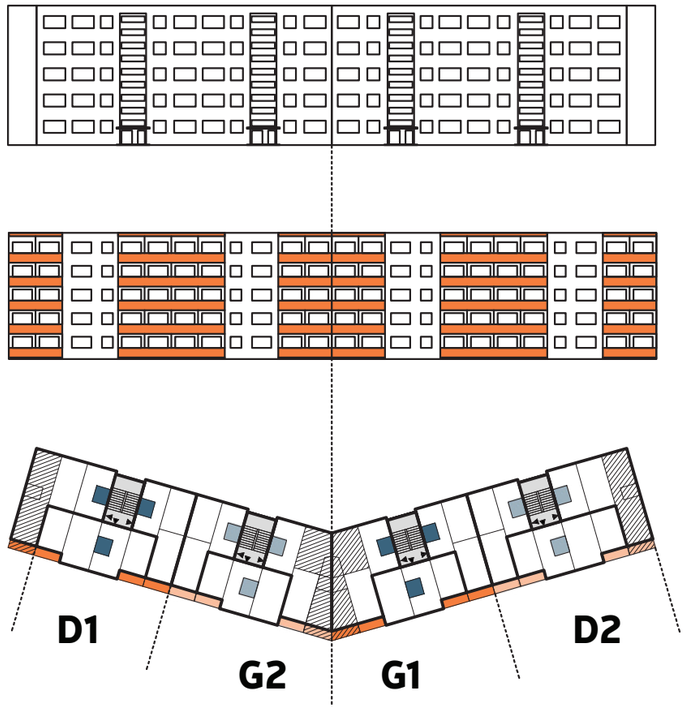

1-464 LI-17/4

3 GRUPĖ
5 aukštai, 4 sekcijos

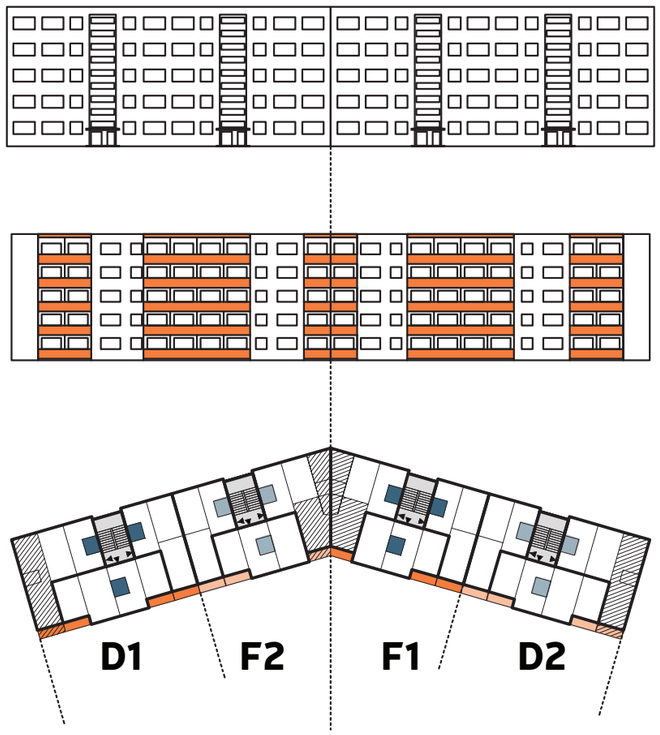

1-464 LI-54

4 GRUPĖ
5 aukštai, 4 sekcijos

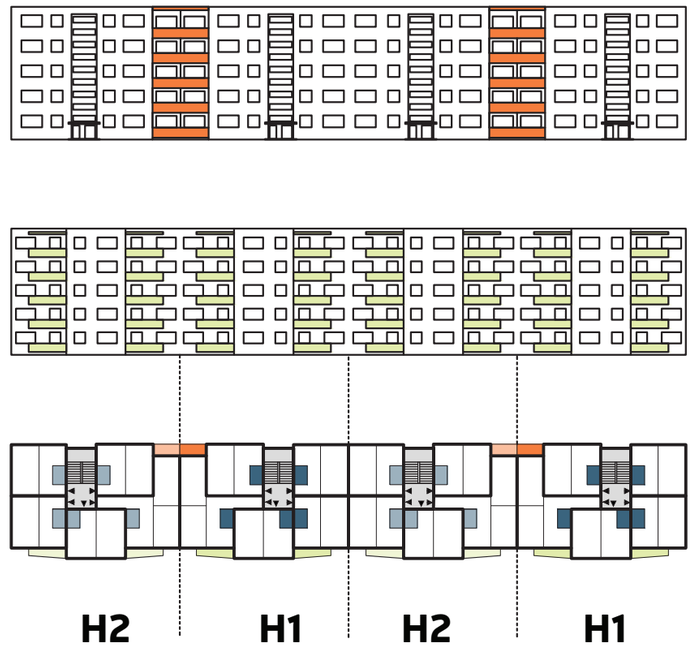

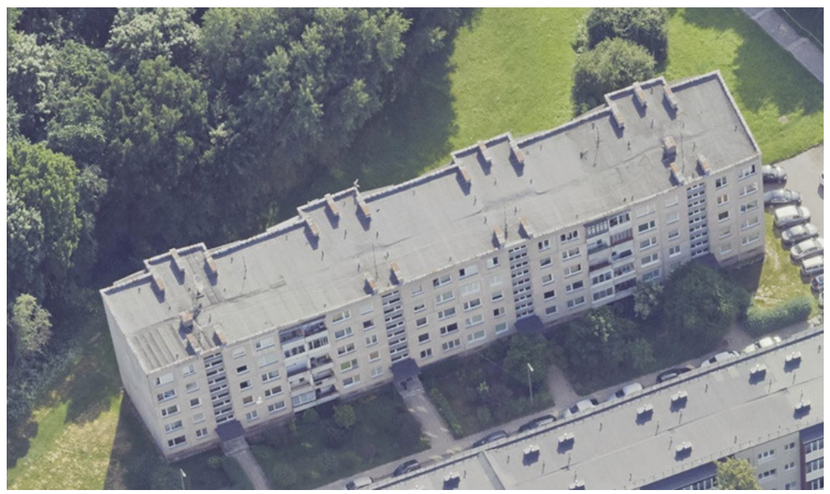

1-464 LI-56

4 GRUPĖ
5 aukštai, 2 sekcijos

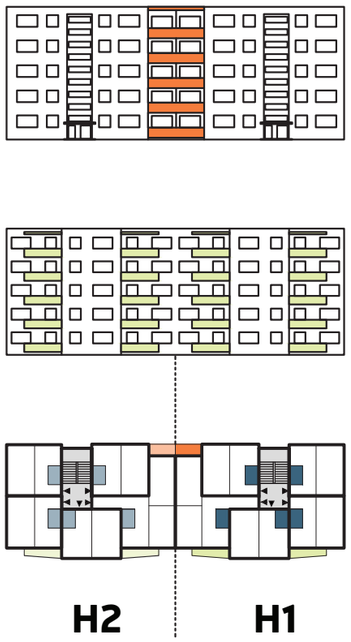

1-464 LI-51/1

5 GRUPĖ
9 aukštai, 4 sekcijos

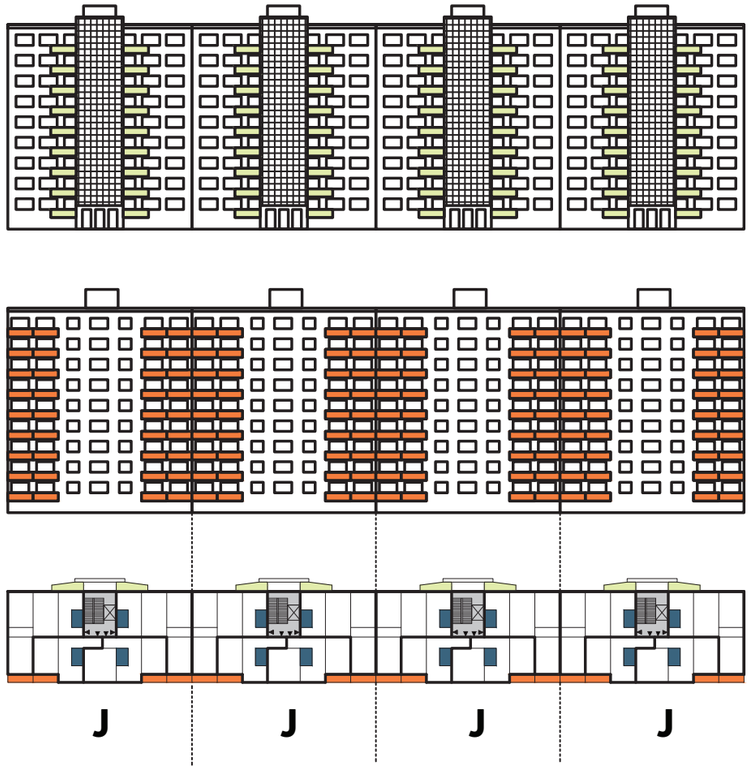

1-464 LI-52/1

5 GRUPĖ
9 aukštai, 3 sekcijos

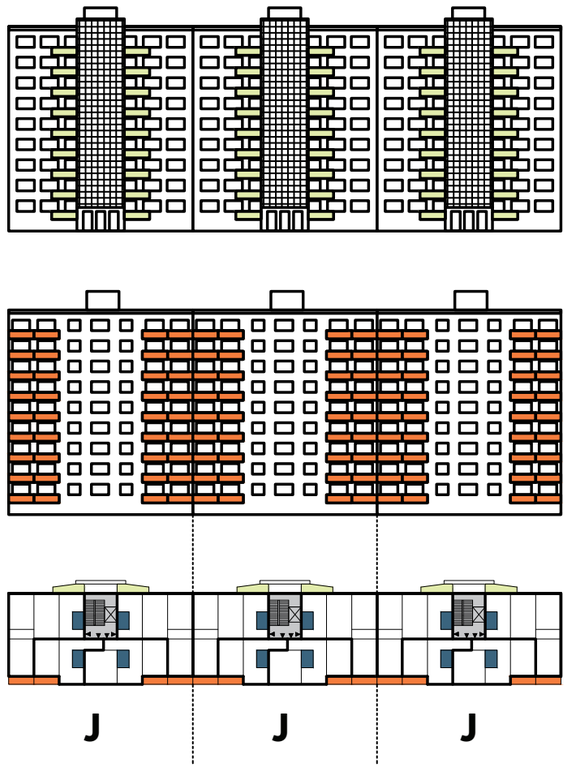

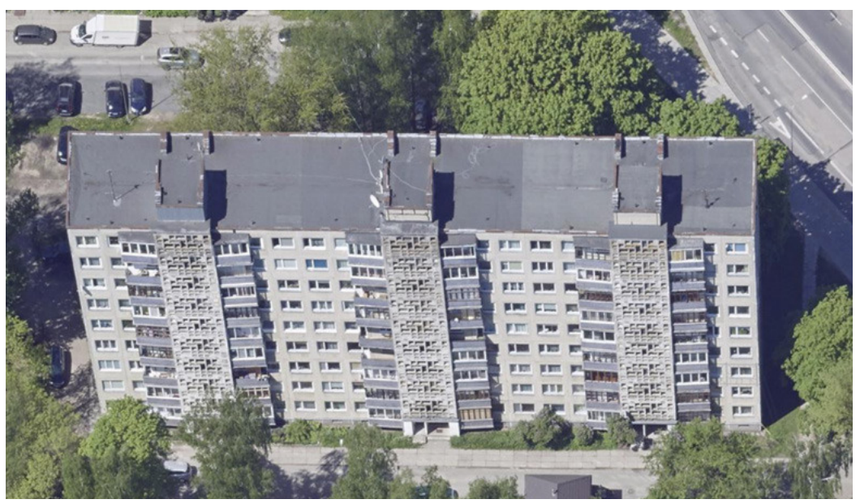

1-464 LI-53/1

5 GRUPĖ
9 aukštai, 2 sekcijos

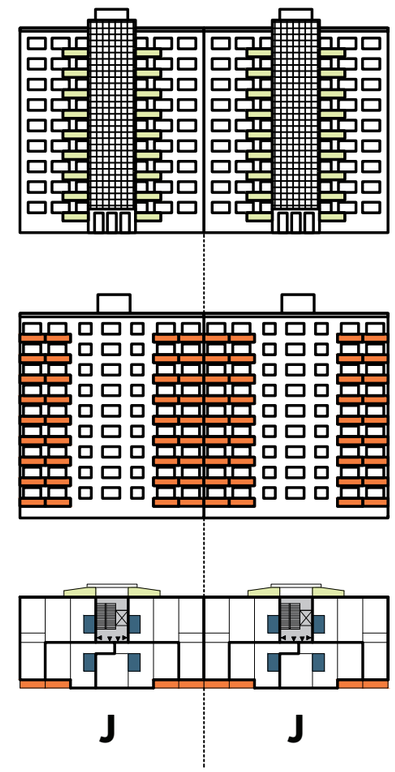

1-464 LI-52/2

5 GRUPĖ
9 aukštai, 3 sekcijos

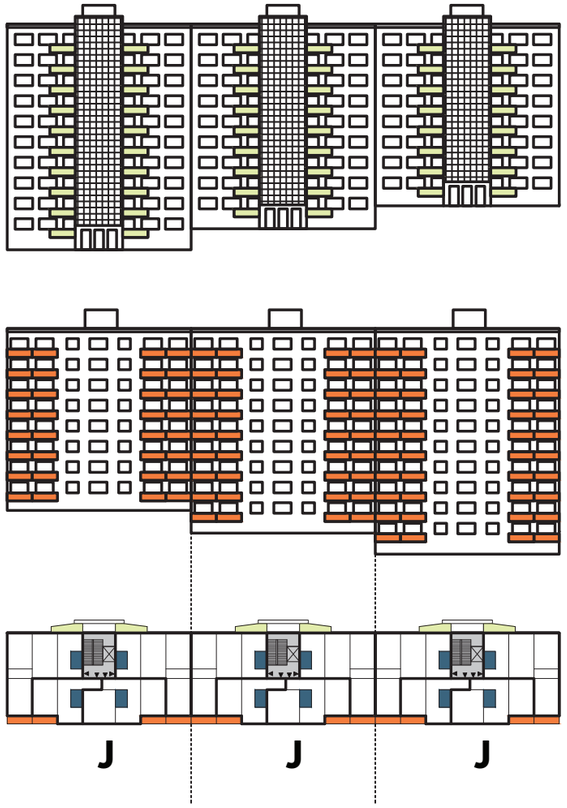

1-464 LI-55

6 GRUPĖ
9 aukštai, 2 sekcijos

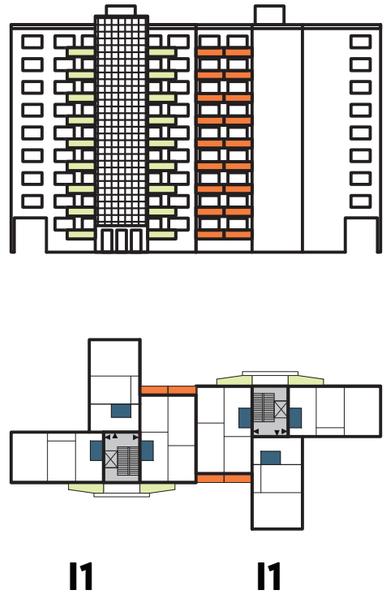

1-464 LI-55A

6 GRUPĖ
9 aukštai, 2 sekcijos

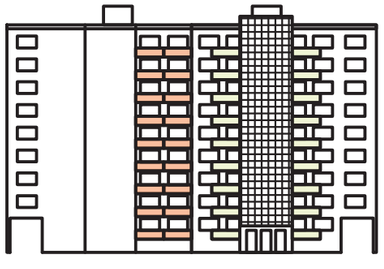

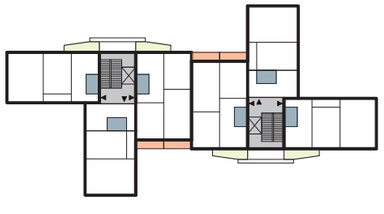

12 12

IX-1

6 GRUPĖ
9 aukštai, 1 sekcija

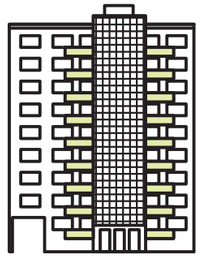

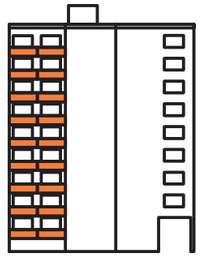

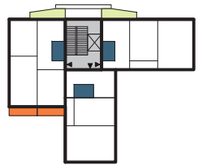

11

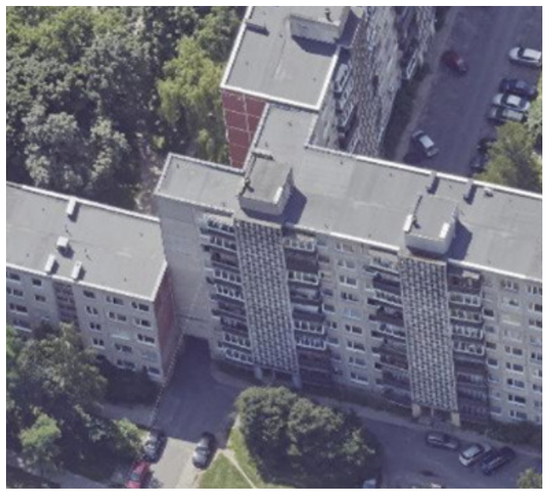

IX-1A

6 GRUPĖ
9 aukštai, 1 sekcija

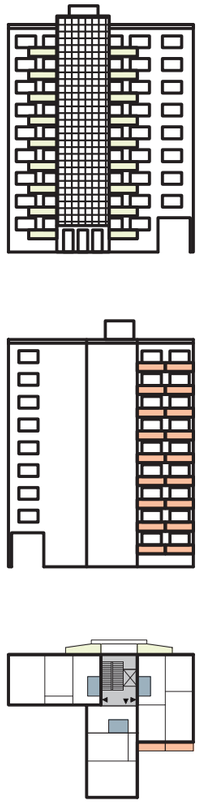

I2

1-3905

7 GRUPĖ
12 aukštų, 1 sekcija

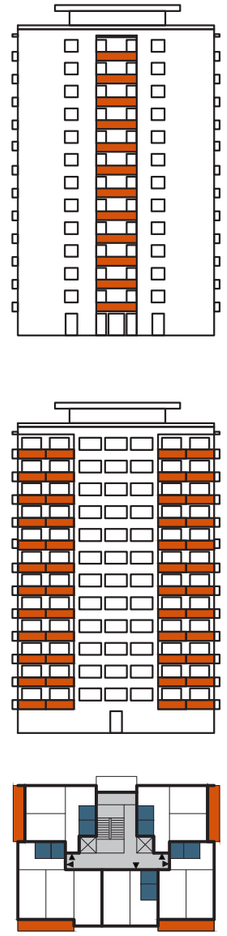

K

1-464 LI SERIJA: balkonai

Visuose daugiabučiuose balkonų vietos yra fiksuotos. 5 ir 9 aukštų daugiaubučiai turi 2 tipus: įleistas į fasadą lodžijas ir trapecinius balkonus. 12 aukštų daugiabučių balkonai - nepilnai įleisti.

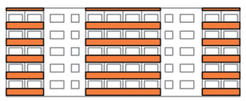

5 aukštai

9 aukštai

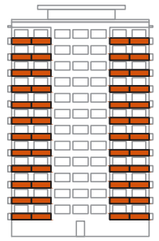

12 aukštų

1-464 LI SERIJA: langai

Tokios pat langų angos yra visuose paminėtuose daugiabučiuose, tačiau 12 aukštų pastatas turi savo unikalų langų dalinimą.

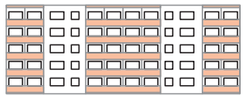

5 aukštai

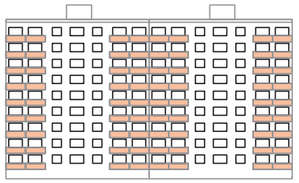

9 aukštai

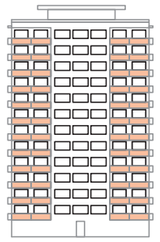

12 aukštų

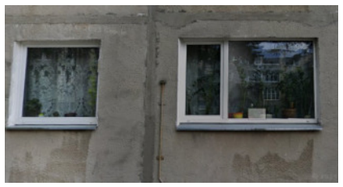

1-464 LI SERIJA: įėjimas

Daugiabučių įėjimai skiriasi priklausomai nuo aukštų skaičiaus. 5 aukštų pastatai gali turėti įėjimo variacijų (laiptų skaičius, suoliukas, stogelio dydis, rampa).

5 aukštai

9 aukštai

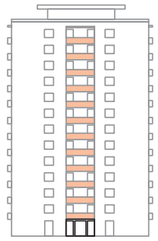

12 aukštų

1-464 LI SERIJA: laiptinės fasadas

5 aukštų daugiabučio laiptinės fasadas yra šiek tiek įleistas į pagrindinį fasadą, o langų angos gali skirtis, priklausomai nuo tipų. 9 aukštų daugiabučiai turi dekoratyvinę ažūrinę laiptinių fasado apdailą. 12 aukštų pastato fasadas nėra išraiškingas, laiptinės fasade numatyti gaisrinės evakuacijos balkonai.

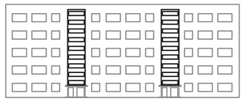

5 aukštai

9 aukštai

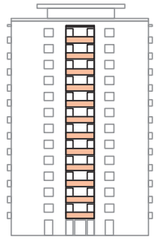

12 aukštų

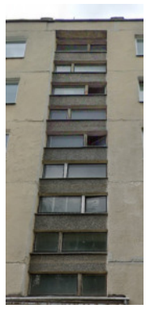

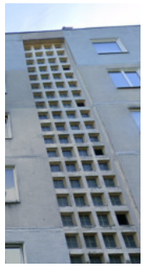

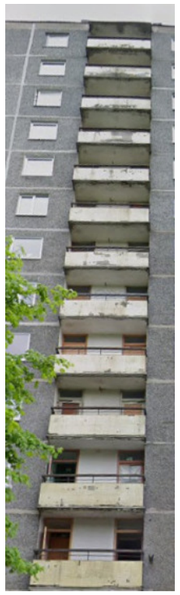

Architektūrinės visumos ir elementų skirtumai tarp 1-464LI serijos tipų

STRUKTŪRA

Sekcija

Vyraujanti sekcija nusako serijos tipą. Dauguma 1-464 LI serijos 5 aukštų sekcijų (išskyrus 4 grupę, žr. sekcijų variacijos), išplanuotos pagal tą patį principą. Jos gali skirtis **butų ribomis, papildomais kambariais iš šonų, kampiniu jungimu, veidrodiniu išplanavimu.** 5, 9 ir 12 aukštų sekcijos skiriasi išdėstymo principu.

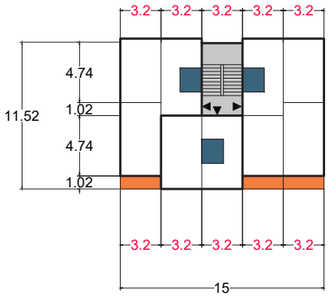

Sekcijų kiekis

Pasitaikantys kiekiai yra: 6, 4, 3, 2 ir 1.

Matmenys

1-464 LI serijos atstumai tarp vidinių laikančių sienų yra 3,2 m. Kiti atstumai skiriasi.

ARCHITEKTŪRINIAI ELEMENTAI

Balkonai

5 ir 9 aukštų pastatai turi dominuojančius į fasadą įleistus balkonus (lodžijas). 9 aukštų pastatai taip pat prie laiptinės turi prijungtus balkonus. 12 aukštų daugiabutis turi šiek tiek išsikišusius balkonus.

Langai

Visuose daugiabučių tipuose (išskyrus 12 aukštų pastatą) naudojami tokio paties dydžio langai.

Įėjimas

Visų aukštų pastatų laiptinės skiriasi.

Laiptinės fasadas

Visų trijų aukštų daugiabučiai turi savo unikalų laiptinės fasadą.

1 grupė

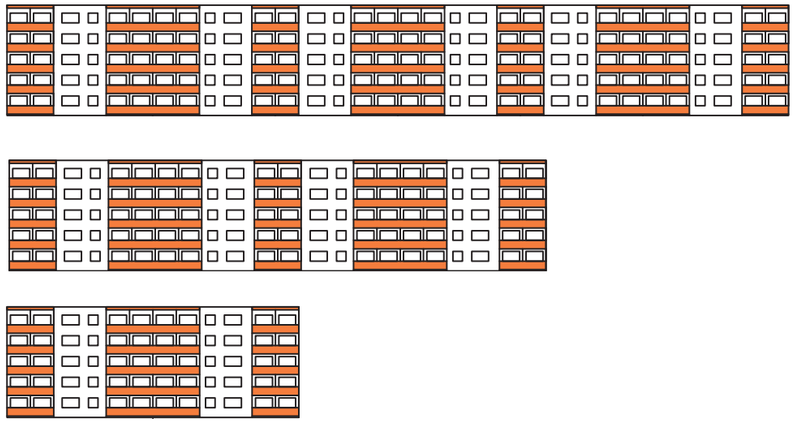

Grupę sudaro skirtingo sekcijų skaičiaus 5 aukštų daugiabučiai, tačiau turintys vienodą balkonų grupavimą - 2-4-2.

2 grupė

Grupę sudaro skirtingo sekcijų skaičiaus 5 aukštų daugiabučiai, tačiau turintys vienodą balkonų grupavimą - 3-3-3.

3 grupė

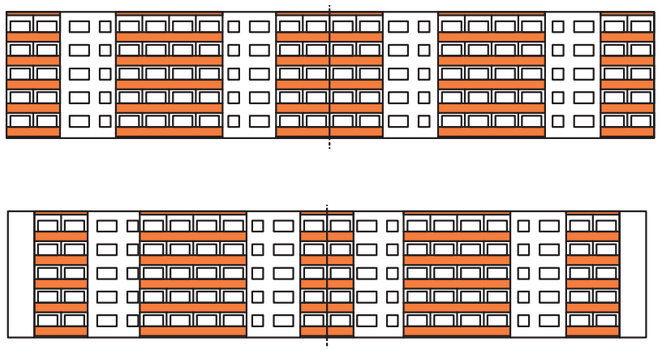

Daugiabučiai yra jungiami kampu.

4 grupė

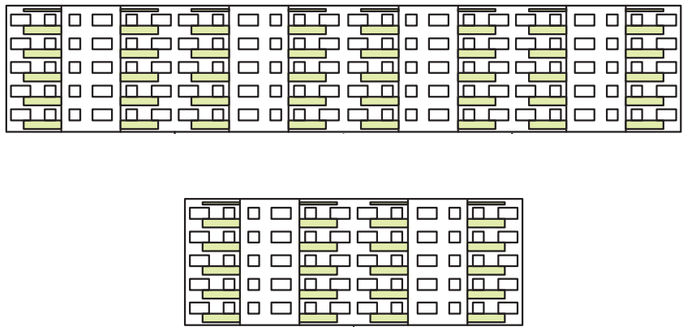

Unikalios sekcijos, kuriose yra kampiniai balkonai.

5 grupė

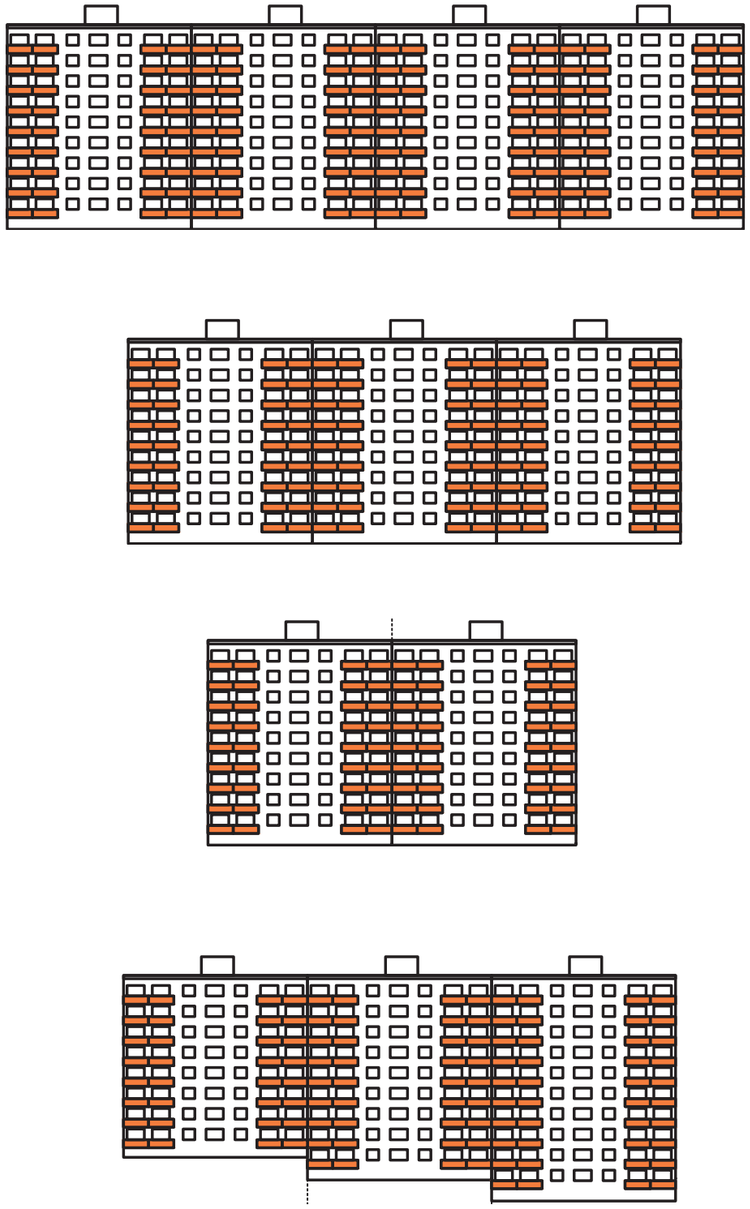

Vienodų sekcijų 9 aukštų daugiabučiai. Jie skiriasi tik sekcijų skaičiumi ir pritaikymu prie žemės paviršiaus.

6 grupė

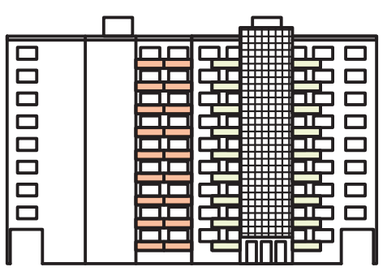

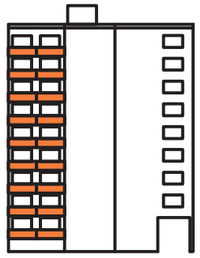

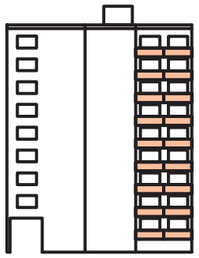

Šią grupę sudaro tą pačią sekciją turintys 9 aukštų daugiabučiai. Jie sudaromi iš originalios arba veidrodinės sekcijos.

7 grupė

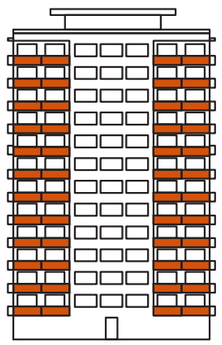

Šią grupę sudaro vienas 12 aukštų daugiabučio tipas, sudarytas iš vienos sekcijos.

120 V

1978-1991M.

120V seriją galima priskirti trečiajai stambiaplokščių namų kartai, kuriai sukurti panaudotas jau visai kitoks principas. Atsisakoma tipinių sekcijų ir kuriami mažesni moduliai, sudaryti iš butų grupės.

Seriją sudarė 2, 3 ir 4 sekcijų penkiaaukščiai gyvenamieji namai, 2 ir 3 sekcijų devynaukščiai gyvenamieji namai bei laiptuoti 3-5; 5-7-9; 9 -10 aukštų namai. Pilną 120V serijos nomenklatūrą sudarė 31 tipinis projektas. Serijoje suprojektuoti 1, 2, 3 ir 4 kambarių butai. Lodžijos išdėstytos taip, kad neužtemdytų gyvenamųjų patalpų.

Naujos serijos namų fasadai buvo išraiškingesni nei iki šiol statytų. Išorinių sienų apdailai naudotos įvairios medžiagos – marmuro skalda, stiklo bei keraminės mozaikos tipo plyteles. Tai leido ne tik pajvairinti estetiką, bet ir pagaminti atsparesnį vandeniui fasadinių plokščių paviršių.

120V serijos, kaip ir aukštesnių stambiaplokščių namų serijų, namo konstrukcinę schemą sudaro skersinės ir išilginės laikančios sienos, išdėstytos kas 5,40 m skersine ir 3,00 m ir 3,60 m išilgine kryptimi. Padidinus atstumą tarp skersinių sienų iki 3,60 m ašyse, ir sumažinus atstumą tarp išilginių sienų iki 5,40 m, pagerėjo pagrindinių gyvenamųjų kambarių proporcijos.

Šaltinis: Č. Ignatavičius, V. Zubrus, 2006

5 aukštų tipų serijos numeriai:

120V-01/1
120V-02/1
120V-03/1
120V-06/1
120V-07/1
120V-04/1
120V-05/1
120V-04/2
120V-04/1K
120V-05/1K
120V-09/1

9 aukštų tipų serijos numeriai:

120V-21/1
120V-22/1
120V-21/1K
120V-21/2
120V-22/1K
120V-023/1
120V-024/1
120V-25/1K
120V-026/1
120V-027/1

4 pav. 120V serijos pavyzdys (fot. V. Buinevičius, 2023)

120V SERIJA: sekcijų variacijos

120 V serijoje kiekvieną sekciją galima priskirti atskirai grupei.

1 grupė

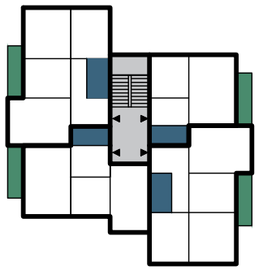

2 grupė

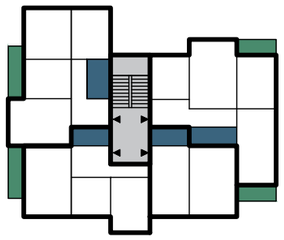

3 grupė

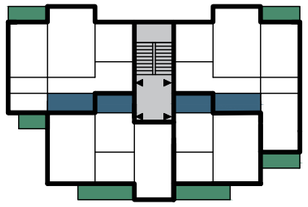

4 grupė

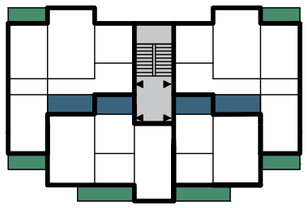

5 grupė

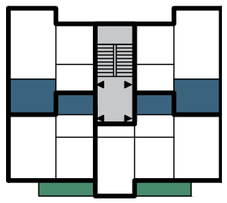

5 aukštai

6 grupė

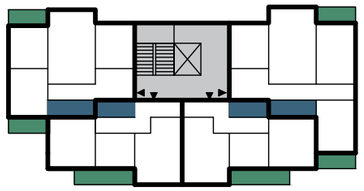

7 grupė

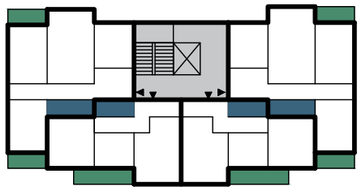

8 grupė

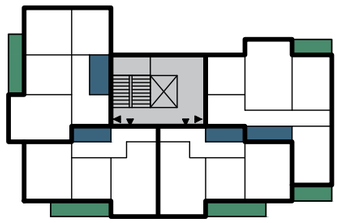

9 grupė

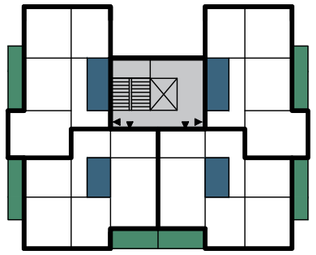

10 grupė

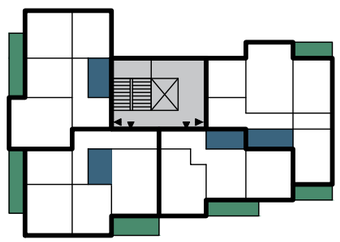

9 aukštai

120 V-01/1

1 GRUPĖ
5 aukštai, 1 sekcija

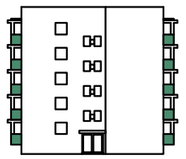

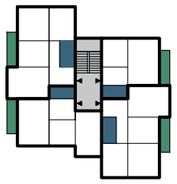

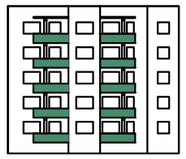

120 V-02/1

1 GRUPĖ
5 aukštai, 1 sekcija

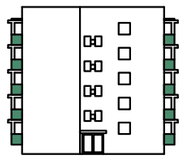

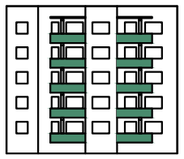

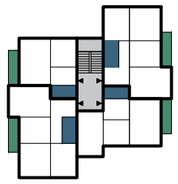

120 V-03/1

2 GRUPĖ
5 aukštai, 2 sekcijos

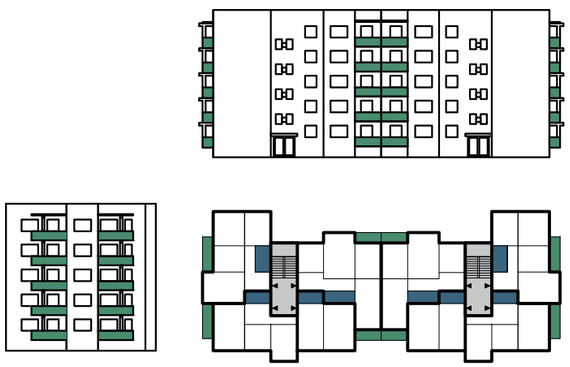

120 V-06/1

2 GRUPĖ
5 aukštai, 1 sekcija

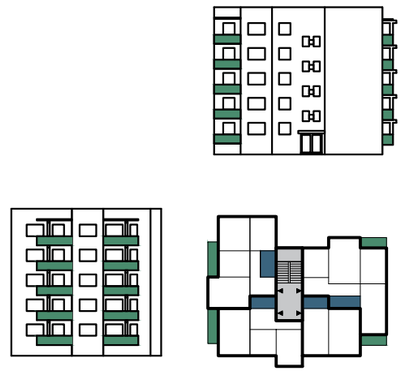

120 V-07/1

2 GRUPĖ
5 aukštai, 1 sekcija

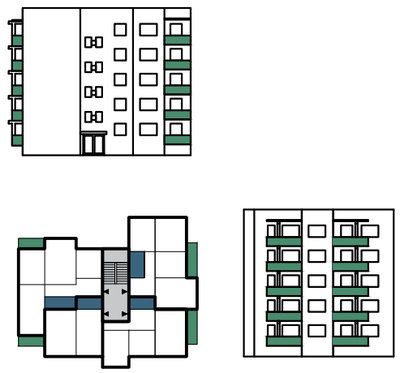

120 V-04/1

3 GRUPĖ
5 aukštai, 1 sekcija

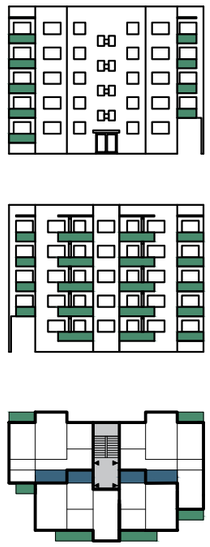

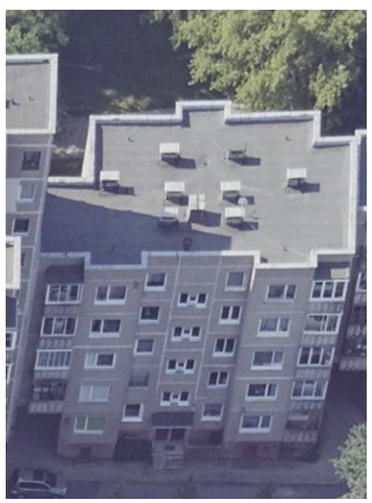

120 V-05/1

3 GRUPĖ
5 aukštai, 1 sekcija

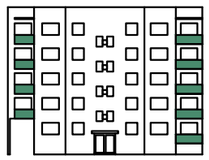

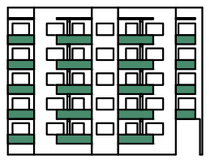

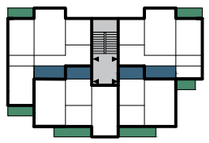

120 V-04/2

4 GRUPĖ
5 aukštai, 1 sekcija

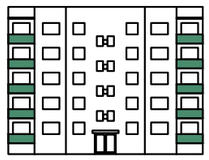

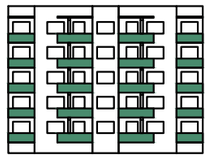

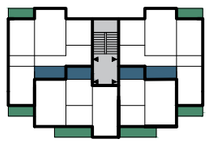

120 V-04/1 K

4 GRUPĖ
5 aukštai, 1 sekcija

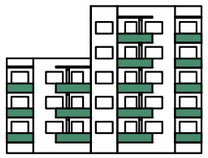

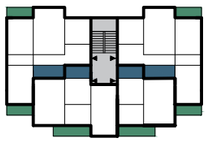

120 V-05/1 K

4 GRUPĖ
5 aukštai, 1 sekcija

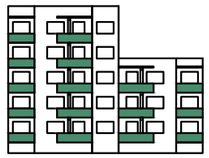

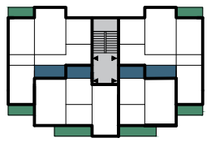

120 V-09/1

5 GRUPĖ
5 aukštai, 2 sekcijos

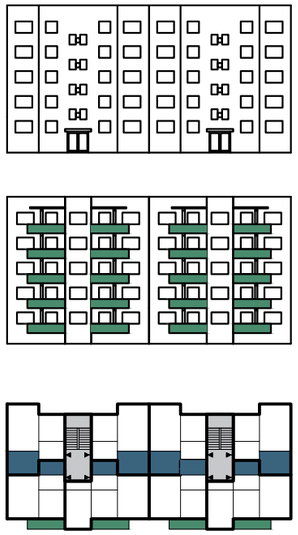

120 V-21/1

6 GRUPĖ
9 aukštai, 1 sekcija

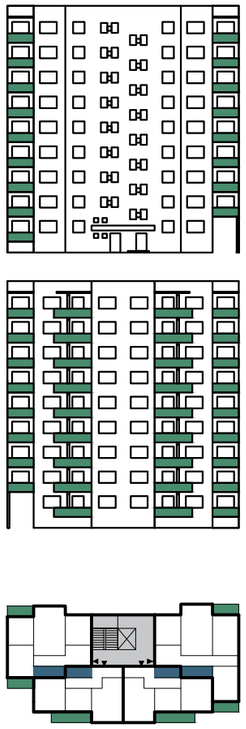

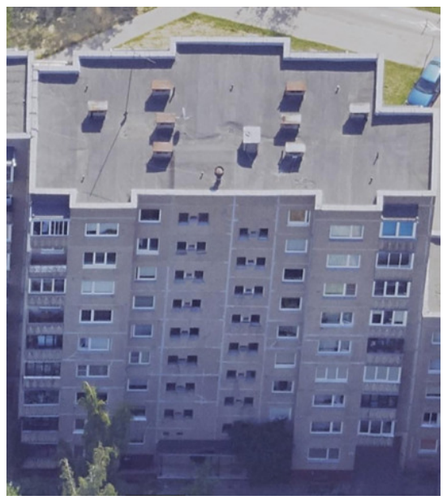

120 V-22/1

6 GRUPĖ
9 aukštai, 1 sekcija

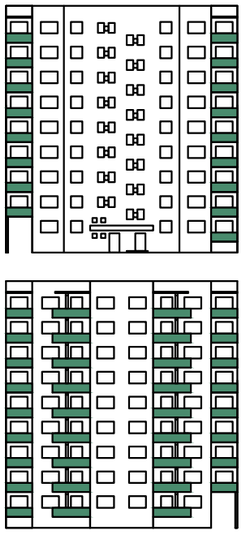

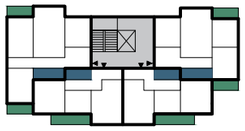

120 V-21/1 K

7 GRUPĖ
9 aukštai, 1 sekcija

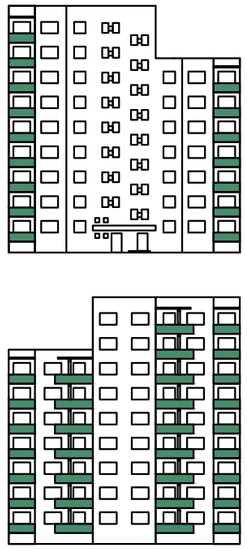

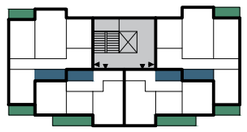

120 V-21/2

7 GRUPĖ
9 aukštai, 1 sekcija

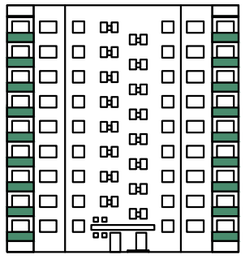

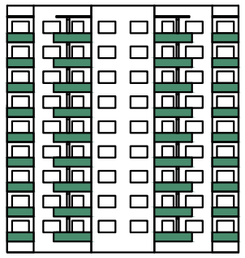

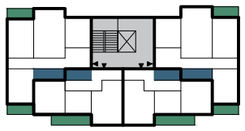

120 V-22/1 K

7 GRUPĖ
9 aukštai, 1 sekcija

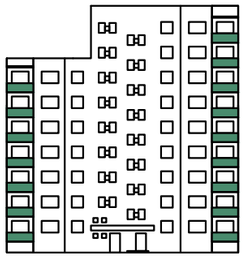

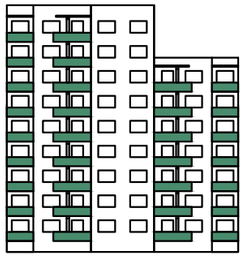

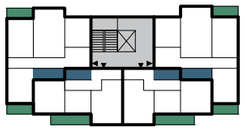

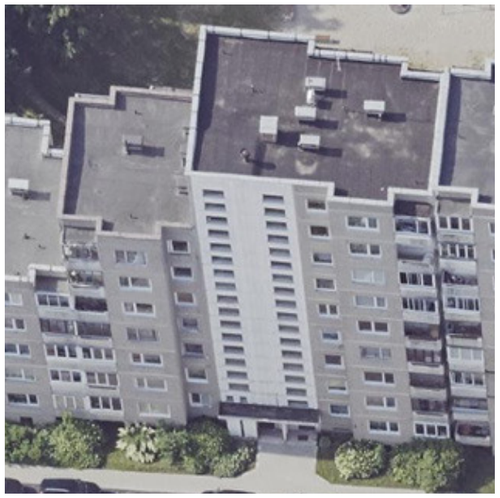

120 V-023/1

8 GRUPĖ
9 aukštai, 1 sekcija

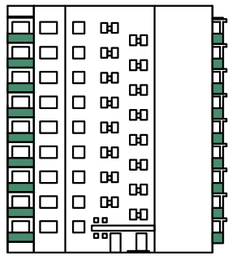

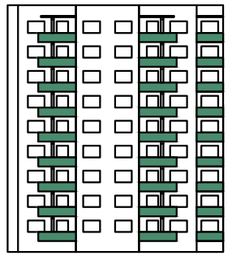

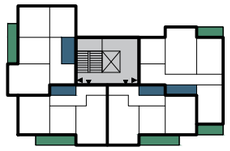

120 V-024/1

8 GRUPĖ
9 aukštai, 1 sekcija

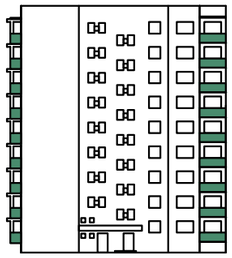

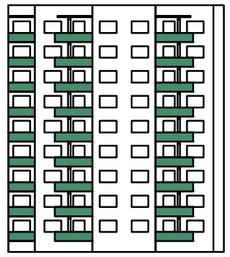

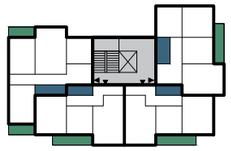

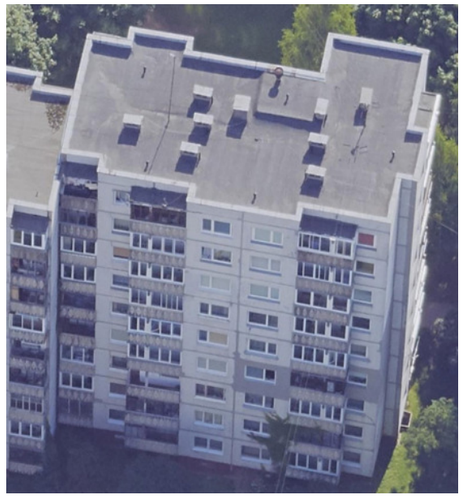

120 V-25/1 K

9 GRUPĖ
9 aukštai, 1 sekcija

120 V-026/1

10 GRUPĖ
9 aukštai, 1 sekcija

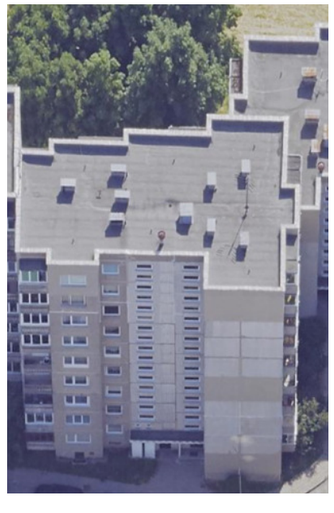

120 V-027/1

10 GRUPĖ
9 aukštai, 1 sekcija

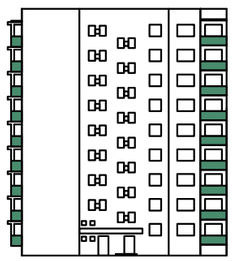

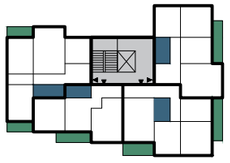

120 V SERIJA: balkonai

5, 9 aukštų pastatai turi į fasadą įleistus balkonus (lodžijas) ir prie fasado jungiamus balkonus. Balkonų apdailos betono plokštės turi unikalų raštą.

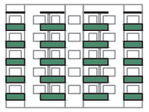

5 aukštai

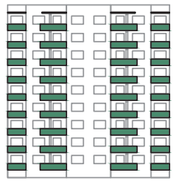

9 aukštai

120 V SERIJA: langai

Langų angos visuose daugiabučiuose yra vienodos, tačiau gali pasitaikyt išimčių (siauresnis varstomas langas), kurias reikėtų nuodugniau išanalizuoti.

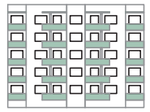

5 aukštai

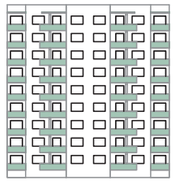

9 aukštai

120 V SERIJA: įėjimas

Visų daugiabučių įėjimo principas yra vienodas (tokio pat stiliaus ir dydžio stogelis, laipteliai, vedantys prie laiptinės durų, pertvara).

5 aukštai

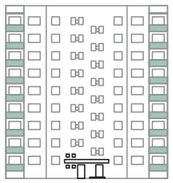

9 aukštai

120 V SERIJA: laiptinės fasadas

5, 9 aukštų daugiabučiai turi tą pačią laiptinės langų angų sistemą.

5 aukštai

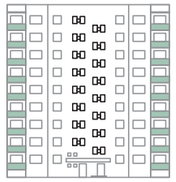

9 aukštai

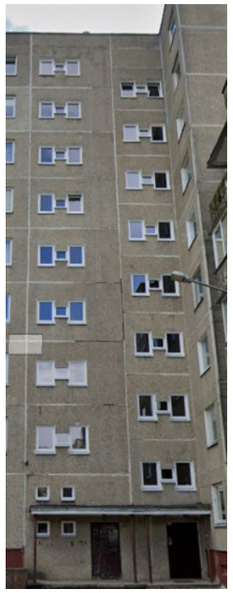

Architektūrinės visumos ir elementų skirtumai tarp 120V serijos tipų

STRUKTŪRA

Sekcija

Viena sekcija nusako vieną serijos tipą. 5 ir 9 aukštų sekcijos skiriasi planu, tačiau gali pasitaikyti ir panašumų: **veidrodiškumas, siauresni galiniai kambariai, kitų sekcijos elementų pasikartojimai.**

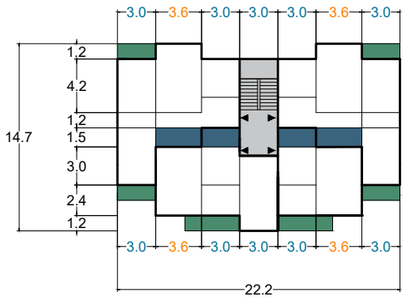

Sekcijų kiekis

Pasitaikantys kiekiai yra: **2 ir 1.**

Matmenys

1-464 LI serijos atstumai tarp vidinių laikančių sienų yra 3 m arba 3,6 m. Kiti atstumai skiriasi.

ARCHITEKTŪRINIAI ELEMENTAI

Balkonai

Skirtingų aukštų pastatų balkonai yra jungiami prie fasadų.

Langai

Vyrauja tie patys langų dydžiai ir jų išdėstymas, pasitaiko ir specifinių variacijų.

Įėjimas

Įėjimas į laiptinę išlieka panašus.

Laiptinės fasadas

Laiptinės fasadas išlieka panašus.

1 grupė

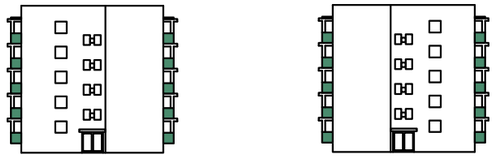

Grupę sudaro originalios ir veidrodinės sekcijos 5 aukštų daugiabučiai.

2 grupė

Grupės tipus skiria sekcijų kiekis ir jų veidrodiškumas.

3 grupė

Grupę sudaro originalios ir veidrodinės sekcijos 5 aukštų daugiabučiai.

4 grupė

Grupę sudaro originalios ir veidrodinės sekcijos daugiabučiai, pasitaiko atveju kai dalis sekcijos yra žemesnė.

5 grupė

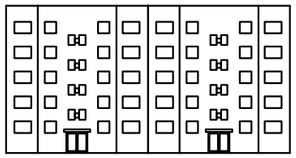

Grupę sudaro vienas tipas, kuriame yra sujungtos 2 sekcijos.

6 grupė

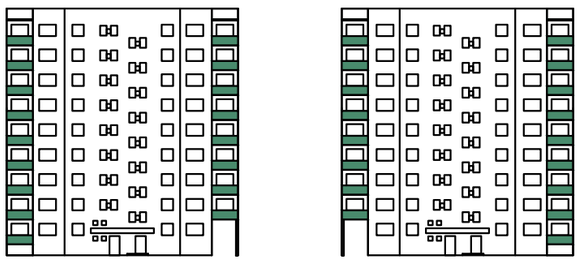

Grupę sudaro originalios ir veidrodinės sekcijos 5 aukštų daugiabučiai.

7 grupė

Grupę sudaro originalios ir veidrodinės sekcijos daugiabučiai, pasitaiko atveju kai dalis sekcijos yra žemesnė.

8 grupė

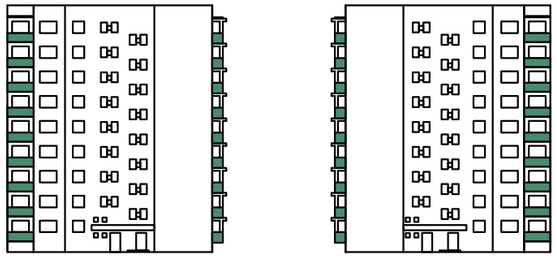

Grupę sudaro originalios ir veidrodinės sekcijos 5 aukštų daugiabučiai.

9 grupė

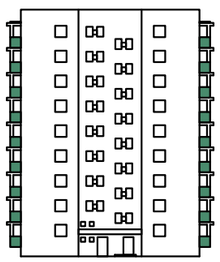

Grupę sudaro vienas tipas, kuriame yra viena sekcija.

10 grupė

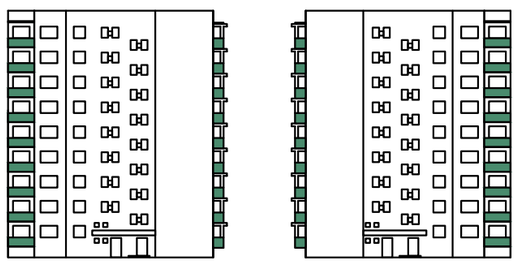

Grupę sudaro originalios ir veidrodinės sekcijos 5 aukštų daugiabučiai.

Principiniai skirtumai ir panašumai tarp skirtingų serijų

1-464 A

- Sekcijų kiekis nusako serijos tipą. Kiek sekcijų, toks atitinkamai bus tipas
- Sekcijos tarpusavy skiriasi butų ribomis, papildomais kambariais iš šonų ir veidrodiniu planu
- Sekcijų kiekiai: 8, 6, 4 ir 1
- Atstumai tarp vidinių laikančių sienų yra 3,2 m arba 2,6 m
- Visi balkonai jungiami prie fasado
- Nėra vieno konkretaus balkonų išdėstymo, yra daug skirtingų variacijų
- Sekcijos viena prie kitos jungiamos palei horizontalią ašį

1-464 LI

- Vyraujanti sekcija nusako serijos tipą. Kokia sekcija yra pasikartojanti, toks ir bus tipas
- Sekcijos tarpusavy skiriasi butų ribomis, papildomais kambariais iš šonų, veidrodiniu planu ir bendrai kitokiu išplanavimo principu
- Sekcijų skaičius: 6, 4, 3, 2 ir 1
- Atstumai tarp vidinių laikančių sienų yra 3,2 m
- Vyraujantis balkonų tipas: įleisti į fasadą (lodžijos), tačiau gali pasitaikyti ir prie fasado jungiamų trapecinių balkonų
- Sekcijos viena prie kitos jungiamos palei ugniasienės ašį (gali prasikeisti)

120 V

- Sekcija nusako vieną tipą
- Sekcijos tarpusavy panašios siauresniais galiniais kambariais ir tam tikrų sekcijos elementų pasikartojimu
- Sekcijų kiekiai: 2 ir 1
- Atstumai tarp vidinių laikančių sienų yra 3 m arba 3,2 m
- Vyrauja prie fasado jungiami balkonai, bet pasitaiko ir įleistų į fasadą balkonų
- Balkonai turi unikalų tik šiai serijai dekorą
- Sekcijos viena prie kitos dažniausiai jungiamos su nedideliu tarpu

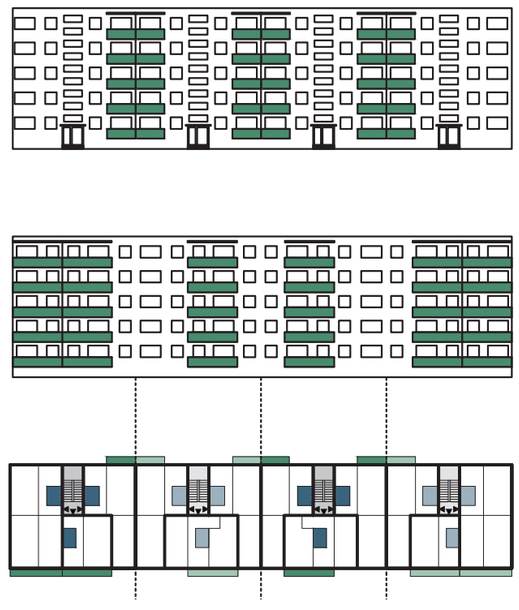

1-464A-17LT

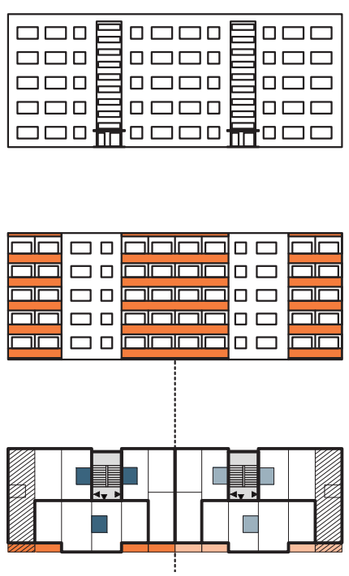

1-464LI-18/1

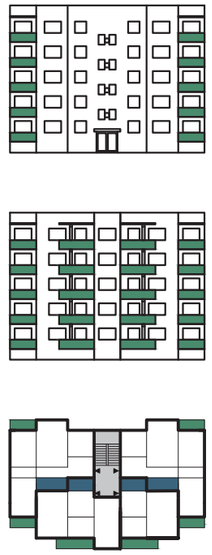

120V-04/2

Populiariausi serijų tipai

1-464A, 1-464LI ir 120V paplitimas Vilniuje

Vilniaus miesto savivaldybės duomenimis, 1-464A, 1-464LI ir 120V serijų stambiaplokščiai pastatai yra vieni labiausiai paplitusių mieste. Analizuojamas taip pat ir šių serijų pastatų paplitimas Lazdynuose, Žirmūnuose, Baltupiuose, Naujamiestyje, Naujininkuose bei Antakalnyje, kur šiuo metu intensyviausiai vyksta renovacijos projektai.

Pateiktas spalvinis kodas atititinka konkretų serijos tipą:

1-464A

1-464A-14LT
1-464A-15LT
1-464A-17LT

3343A

1-464LI

1-464LI-15/1
1-464LI-17/1
1-464LI-18/1

1-464LI-15/2P
1-464LI-17/2P
1-464LI-18/2
1-464LI-17/5

1-464LI-17/3
1-464LI-17/4

1-464LI-54
1-464LI-56

1-464LI-51/1
1-464LI-52/1
1-464LI-53/1
1-464LI-52/2

IX-1
IX-1A

1-3905

Lazdynai

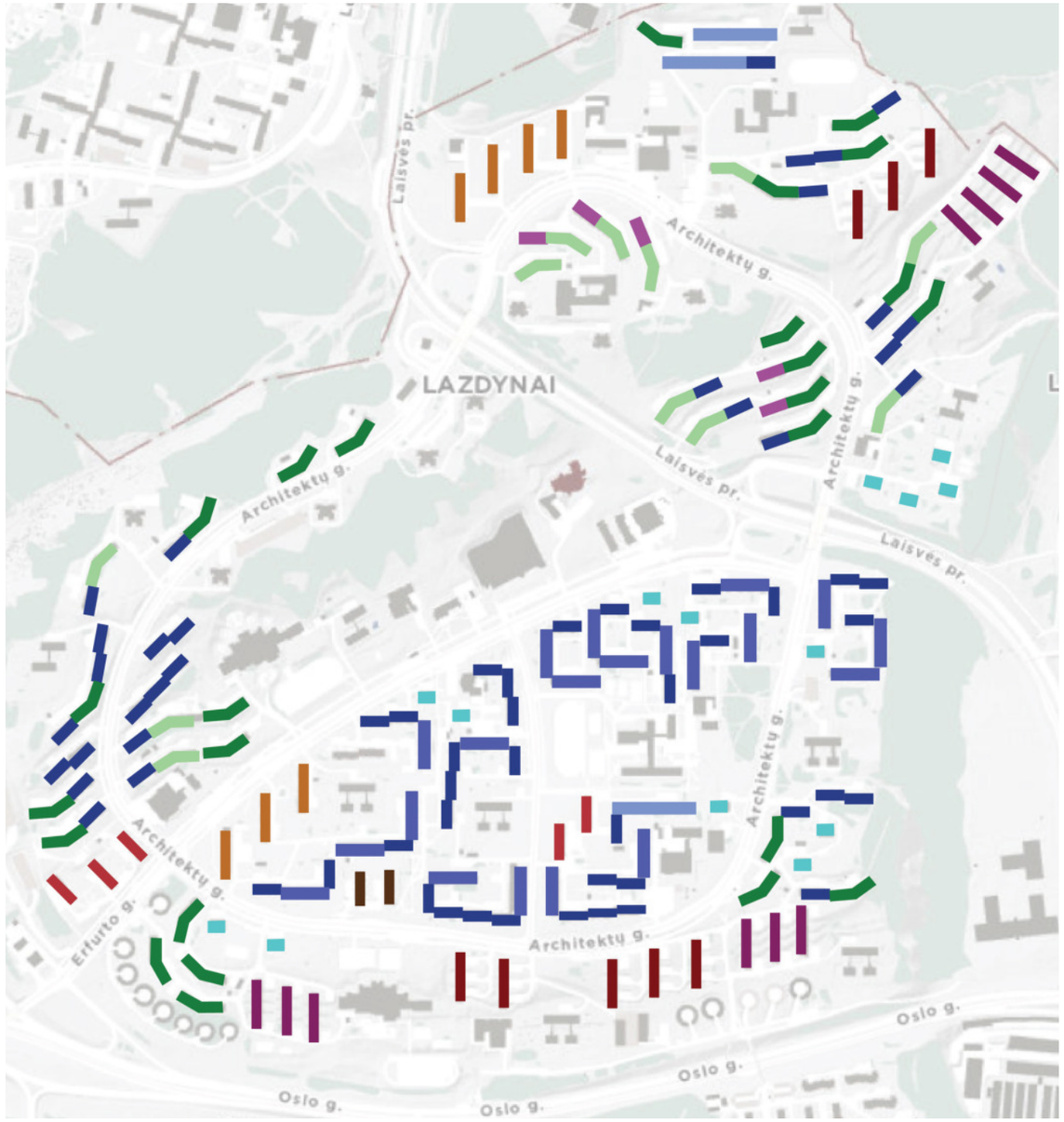

Serija:	Kiekis:	Nerenovuoti:
1-464LI-15/1	3 vnt.	1 vnt.
1-464LI-17/1	20 vnt.	18 vnt.
1-464LI-17/3	25 vnt.	22 vnt.
1-464LI-17/4	12 vnt.	11 vnt.
1-464LI-17/5	10 vnt.	8 vnt.
1-464LI-18/1	64 vnt.	46 vnt.
1-464LI-18/2	5 vnt.	5 vnt.
1-464LI-52/1	7 vnt.	6 vnt.
1-464LI-52/2	8 vnt.	8 vnt.
1-464LI-53/1	5 vnt.	5 vnt.
1-464LI-56	2 vnt.	2 vnt.
1-3905	14 vnt.	11 vnt.

Žirmūnai

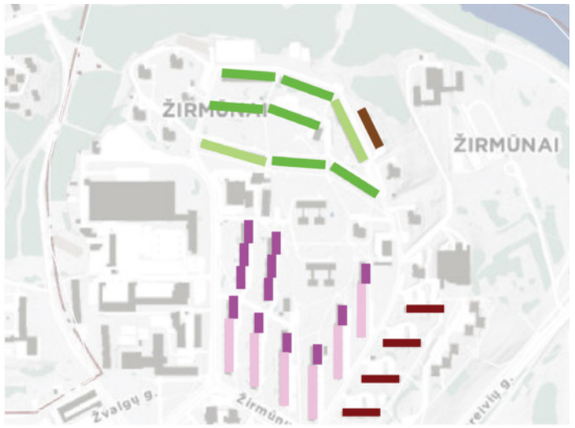

Serija:	Kiekis:	Nerenovuoti:
1-464A-14LT	11 vnt.	3 vnt.
1-464A-15LT	34 vnt.	16 vnt.
1-464A-17LT	47 vnt.	25 vnt.
33A3A	7 vnt.	5 vnt.
1-464LI-15/1	3 vnt.	2 vnt.
1-464LI-17/1	7 vnt.	7 vnt.
1-464LI-18/1	3 vnt.	3 vnt.
1-464LI-15/2P	6 vnt.	2 vnt.
1-464LI-17/2P	3 vnt.	2 vnt.
1-464LI-18/2	27 vnt.	14 vnt.
1-464LI-51/1	2 vnt.	2 vnt.
1-464LI-52/1	5 vnt.	2 vnt.
1-464LI-52/2	6 vnt.	2 vnt.
1-464LI-53/1	12 vnt.	6 vnt.
1-464LI-54	8 vnt.	0 vnt.
IX-1	4 vnt.	3 vnt.

Baltupiai

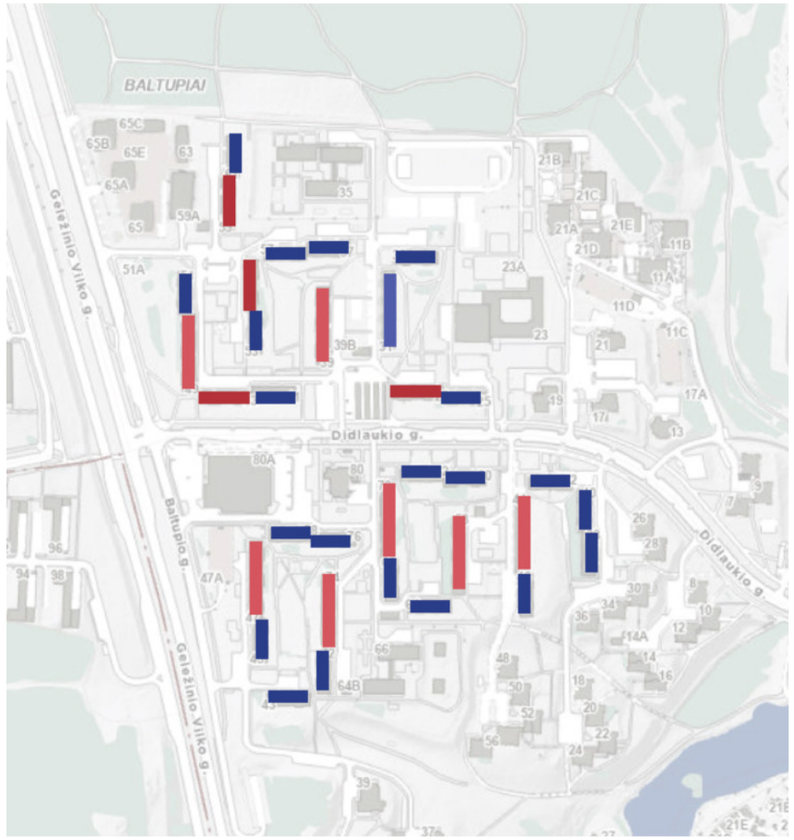

Serija:	Kiekis:	Nerenovuoti:
1-464LI-17/1	1 vnt.	0 vnt.
1-464LI-18/1	21 vnt.	10 vnt.
1-464LI-52/1	7 vnt.	6 vnt.
1-464LI-53/1	4 vnt.	4 vnt.

1-464A

		Iš viso:	Lazdynai:	Žirmūnai:	Baltupiai:	Iš viso nerenovuotų:
5 Aukštai	1-464A-14LT	11 vnt.	-	11 vnt.	-	3 vnt.
	1-464A-15LT	34 vnt.	-	34 vnt.	-	16 vnt.
	1-464A-17LT	47 vnt.	-	47 vnt.	-	25 vnt.
9 Aukštai	3343A	7 vnt.	-	7 vnt.	-	5 vnt.

1-464LI

5 Aukštai	1-464LI-15/1	6 vnt.	3 vnt.	3 vnt.	-	3 vnt.
	1-464LI-17/1	28 vnt.	20 vnt.	7 vnt.	1 vnt.	15 vnt.
	1-464LI-18/1	88 vnt.	64 vnt.	3 vnt.	21 vnt.	59 vnt.
	1-464LI-15/2P	6 vnt.	-	6 vnt.	-	2 vnt.
	1-464LI-17/2P	3 vnt.	-	3 vnt.	-	2 vnt.
	1-464LI-18/2	32 vnt.	5 vnt.	27 vnt.	-	19 vnt.
	1-464LI-17/5	10 vnt.	10 vnt.	-	-	8 vnt.
	1-464LI-17/3	25 vnt.	25 vnt.	-	-	22 vnt.
	1-464LI-17/4	12 vnt.	12 vnt.	-	-	11 vnt.
	1-464LI-54	2 vnt.	-	2 vnt.	-	2 vnt.
	1-464LI-56	2 vnt.	2 vnt.	-	-	2 vnt.
9 Aukštai	1-464LI-51/1	5 vnt.	-	-	-	2 vnt.
	1-464LI-52/1	20 vnt.	7 vnt.	-	7 vnt.	14 vnt.
	1-464LI-53/1	21 vnt.	5 vnt.	-	4 vnt.	15 vnt.
	1-464LI-52/2	12 vnt.	8 vnt.	-	-	11 vnt.
	IX-1	8 vnt.	-	8 vnt.	-	0 vnt.
	IX-1A		-	-	-	
12 Aukštų	1-3905	14 vnt.	14 vnt.	-	-	11 vnt.

Mėlynai paryškinti skaičiai indikuoja labiausiai atkreiptinas grupes, kurių nerenovuotų daugiabučių skaičiai yra didžiausi pasirinktuose rajonuose.

Nurodyti nerenovuotų daugiaubučių skaičiai reiškia, kad pagal ***https://maps.vilnius.lt/ kvartalinės renovacijos sluoksnį*** duomenis pastatas dar nėra atnaujintas bei nesirengia atnaujinimui.

Nuotrauka: ***Grupės tipų kiekiai:*** ***Grupės unikalumas:***

1-464A *1 grupė*

1-464A-14LT	*11 vnt.*
1-464A-15LT	*34 vnt.*
1-464A-17LT	*47 vnt.*

Sekcijų jungimas yra vienodas, tačiau skiriasi sekcijų skaičius ir galinės sekcijos išplanavimas

1-464A *2 grupė*

3343A	*7 vnt.*

Tik vienas tipinis 9 aukštų projektas

1-464LI *1 grupė*

1-464LI-15/1	*6 vnt.*
1-464LI-17/1	*28 vnt.*
1-464LI-18/1	*88 vnt.*

Lodžijos išdėstomos 2-4-2 grupėmis

1-464LI *2 grupė*

1-464LI-15/2P	*6 vnt.*
1-464LI-15/2L	
1-464LI-17/2P	*3 vnt.*
1-464LI-17/2L	
1-464LI-18/2	*32 vnt.*
1-464LI-17/5	*10 vnt.*

Lodžijos išdėstomos 3-3-3 arba 3-3-1 grupėmis

1-464LI *3 grupė*

1-464LI-17/3	*25 vnt.*
1-464LI-17/4	*12 vnt.*

Yra kampinė sekcija

Nuotrauka: ***Grupės tipų kiekiai:*** ***Grupės unikalumas:***

1-464LI *4 grupė*

1-464LI-54	*2 vnt.*
1-464LI-56	*2 vnt.*

Vienintelė 5 aukštų grupė, kurioje balkonai ne tik įleisti į fasadą, bet ir jungiami prie fasado (kaip 5 ir 6 grupėje)

1-464LI *5 grupė*

1-464LI-51/1	*5 vnt.*
1-464LI-52/1	*20 vnt.*
1-464LI-53/1	*21 vnt.*
1-464LI-52/2	*12 vnt.*

Laiptinė turi bendro naudojimo balkonus. Prie jo iš išorės jungiami butų balkonai.

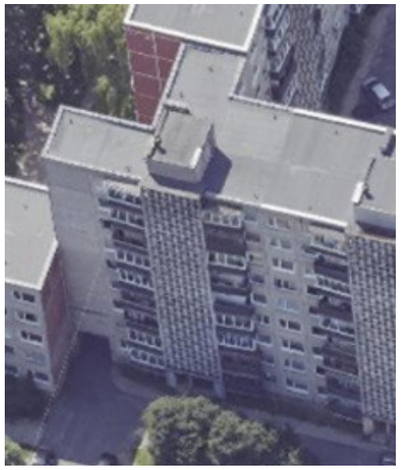

1-464LI *6 grupė*

1-464LI-55	
1-464LI-55A	
IX-1	*8 vnt.*
IX-1A	

Laiptinė turi bendro naudojimo balkonus. Prie jo iš išorės jungiami butų balkonai. Ši grupė turi jungiama kampu.

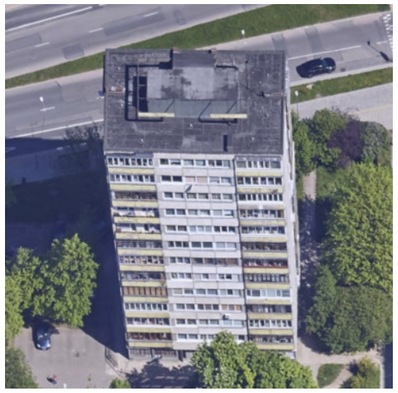

1-464LI *7 grupė*

1-3905	*14 vnt.*

Tik vienas tipinis 12 aukštų projektas

2. ESAMOS SITUACIJOS PROBLEMATIKA

Nuo pirmųjų sovietinių stambiaplokščių daugiabučių pastatymo praėjo beveik 70 metų. Net ir vėliausiai iškilę pastatai skaičiuoja jau ketvirtą dešimtį. Per visus šiuos metus tik nedidelė dalis pastatų buvo suremontuoti ar modernizuoti kaip vientisi objektai. Daugumą transformacijų fragmentiškai atliko patys gyventojai, kurie po truputį keitė, remontavo ir tobulino atskiras namo dalis. Daugelis individualiai pasikeitė vamzdynus, radiatorius, atliko butų perplanavimą, išgriovė dalį nelaikančių ir netgi laikančių atitvarų, įrengė naujas angas, stiklino balkonus, pakeitė langus, atsitvėrė dalį laiptinių ir koridorių, paversdami juos privačiai naudojamais holais ar sandėliukais. Bendrose laiptinėse atsirado gyventojų įrengtos poilsio zonos, buvo pakeistos laiptinių įėjimų durys. Kai kur kito funkcija pirmuose aukštuose – juose įsikūrė parduotuvėlės, kirpyklos, grožio salonai, biurai, odontologijos kabinetai ir kitas paslaugas teikiančios įmonės. Dalis įėjimų į pirmuosius aukštus pritaikyta riboto judumo žmonėms įrengiant keltuvus ar pandusus. Tačiau bendri pastatų elementai ir bendrosios erdvės – fasadai, įėjimai, laiptinės ir rūsiai kito nedaug. Dažnai liko neremontuoti ir stipriai susidėvėję.

Nors visos šios nekoordinuotos transformacijos atrodo chaotiškai ir kartais netgi primena neformalių gyvenviečių ar „vertikaliųjų lūšnynų“ architektūrą Pietų Amerikoje (suręstą iš statybinių medžiagų likučių), tai parodo ne tik masinės privatizacijos problemą, nenorą ir negebėjimą kaimynams susitarti ir bendruomeniškai spręsti problemas, bet ir labai aiškiai atskleidžia kasdienius gyventojų poreikius bei galimybes paprastomis priemonėmis adaptuoti šiuos pastatus.

5 pav. 1-464A serijos stambiaplokščio penkių aukštų daugiabučio namo prieigos, Žirmūnai, Vilnius (fot. V. Buinevičius, 2023)

Balkonai

Sovietinės statybos daugiabučių namų balkonai ir lodžijos – vienas charakteringiausių ir taip pat vienas labiausiai adaptuotų architektūros elementų. Balkonų stiklinimas geriausiai parodo padriką pastatų pertvarkymą, kai intervencijos į bendrą namo fasadą daromos nelegaliai, neprašant bendrijos ar kaimynų pritarimo. Todėl vieno namo fasade dažnai galima pamatyti daug skirtingų laikmečių balkonų stiklinimo sistemų ir technologijų. Įstiklinus balkonus ar įrengus turėklus pagal individualius bendrai nesuderintus sprendinius, pastato architektūrinė išraiška tampa itin chaotiška. Tačiau tai, kad tokios balkonų transformacijos tapo itin populiarios jau iš karto po nepriklausomybės, rodo jų pragmatiškumą. Būtent iš balkonų stiklinimo galime daug ko pasimokyti rengiant modernizavimo projektus.
Balkonai yra svarbūs daugiabubučių namų gyventojams, nes jie naudojami ne tik poilsiui, bet ir padeda išspręsti nemažai problemų. Įstiklinus balkoną, į jį nepatenka lietus ir sniegas, visas fasadas prie įstiklinto balkono tampa geriau izoliuotas ir sandaresnis, o kambarys – šiltesnis, atsiranda galimybė balkone laikyti daiktus. Butuose, ypač mažesniuose – vieno ar dviejų kambarių – nebuvo numatyta daug vietos daiktams laikyti, o butams priskirti sandėliukai yra rūsyje, juos nepatogu pasiekti, nes reikia nusileisti žemyn, eiti per lauką. Sandėliukai – nedideli, nepatogūs, įrengti nepakankamai ventiliuojamose ar drėgnose rūsio patalpose, kurios kartais užliejamos dėl dažnų vandentiekio ar nuotekų avarijų. Tokiuose sandėliukuose laikomi daiktai pelija, juose veisiasi žiurkės ir pelės. Todėl balkonai, ypač atsiradus galimybei juos įstiklinti, ilgainiui tapo alternatyva sandėliukams. Čia įrengiamos spintos, laikomas sezoninis sporto ir laisvalaikio inventorius, sandėliuojami baldai, džiovinami skalbiniai. Kartais įstiklinti balkonai tampa papildomais kambariais, kuriuose žmonės įsirengia erdves savo pomėgiams. Atliekant tokią pertvarką demontuojami langai ir balkono durys, palangė pažeminama iki grindų, o balkono lubos ir grindys apšiltinamos.

Matome, kaip balkonų stiklinimo galimybės kito laike, kas pasiteisino, o kas – ne. Galime stebėti, kaip dėvisi medžiagos. Pavyzdžiui, medinės stiklinimo sistemos daug kur stipriai susidėvėjusios, o balti plastiko rėmai – deformuoti ir apsinešę nešvarumais. Kai kurios sistemos yra pavojingos, iš jų gali iškristi atskiri segmentai ar stiklai. Naudojant fiksuotą horizontalų stiklo sudalinimą langų viršuje, šias dalis valyti iš balkono vidaus ne tik sunku, bet ir pavojinga, nes reikia išlįsti per langą į lauką. Sunku išvalyti stumdomas sistemas, kurios sunkiai išardomos. Įstiklintų plokštumų, tarp fiksuotos lango dalies ir turėklo, beveik neįmanoma išvalyti.

6 pav. 1-464A serijos stambiaplokščio penkių aukštų daugiabučio namo balkonai iš vidinio kiemo pusės (fot. V. Buinevičius, 2023)

7 pav. 1-464LI serijos stambiaplokščio devynių aukštų daugiabučio namo balkonai iš prieigų pusės, Lazdynai, Vilnius (fot. V. Buinevičius, 2023)

Balkonų turėklai daug kur yra pakeisti. Jiems panaudoti profiliuoti asbesto lakštai (šiferis), profiliuota skarda ar skardos lakštai, įvairios plokštės, medienos lentelės. Matosi gyventojų noras pridengti balkonų turėklų dalį (galbūt dėl to, kad balkone neretai sandėliuojami daiktai, kurie matomi iš lauko). Kai kurie gyventojai, naudojantys balkonus tik poilsiui, taip pat siekia didesnio privatumo. Viršutiniuose aukštuose, kur nebuvo numatyti stogeliai virš balkonų, gyventojai įsirengė savadarbius ar gamyklinius įvairaus dizaino stogelius. Plastikiniai arba stikliniai stogeliai, nors ir patrauklūs dėl šviesos pralaidumo, dažnai apsineša purvu, nes jų valymas itin sudėtingas ar beveik neįmanomas.
Balkonai, kurių išorinės gembinės plokštės nebuvo tinkamai apskardintos ir susidėvėjo, dabar neretai yra avarinės būklės. Šią situaciją komplikuoja ir tai, kad stiklinimas, grindų įrengimas ir naudojimas sandėliavimui, sudaro papildomas nenumatytas apkrovas. Stiklinant virtuvių balkonus, dažnai panaikinama galimybė tiesiogiai ventiliuoti virtuvių patalpas ir tokiu būdu pažeidžiamos dujinių prietaisų eksploatavimo taisyklės.

Stambiaplokščių 1-464 A serijos pastatų balkono grindų konstrukcija išsikišusi, ji tvirtinama gembiškai prie fasado, dėl to yra veikiama klimato sąlygų ir dažnai yra prastos arba avarinės būklės. Vėlesnės statybos 1-464 LI serijos pastatuose balkonų grindų konstrukcijai dažniausiai buvo panaudota iškišta į

8 pav. 1-464LI serijos stambiaplokščio penkių aukštų daugiabučio namo balkonai iš vidinio kiemo pusės, Lazdynai, Vilnius (fot. V. Buinevičius, 2023)

lauką buto perdangos plokštė, kuri yra perforuota ties lauko sienomis. Šios perforacijos, užpildytos šiltinimo medžiagomis (pavyzdžiui, keramzitu) taip sumažinant šalčio tiltelio efektą. Atskirų butų balkonai atitveriami surenkamomis gelžbetoninėmis atitvaromis, kurios remiasi į panašaus tipo atramas pastato cokolinėje dalyje.

Bendrai, visų serijų balkonai gana ankšti, jų gylis, priklausomai nuo konkrečios serijos ir tipo, siekia apie 80–100 cm ir yra dažniausiai ne didesnis nei vieno kambario pločio, t.y. Apie 2,5–3 m ilgio. Tokia siaura ir pailga balkono plano forma turi labai ribotą funkcionalumą. Pavyzdžiui, laikant daiktus ar baldus, sunku pro juos praeiti, nėra vietos patogiai pastatyti staliuko, krėslo ar patogaus poilsiui skirto baldo. Įstiklinus balkoną, lieka mažai vietos varstyti langus. Juo labiau, jei balkone laikomi daiktai, baldai, pakabinamos spintelės ar įrengiamos spintos. Kartais balkonai tęsiasi per du kambarius, pavyzdžiui svetainę ir virtuvę, o 1-464 LI serijos pastatuose balkonai suprojektuoti prie svetainių ir prie miegamųjų kambarių.

9 pav. 1-464LI serijos stambiaplokščio devynių aukštų daugiabučio namo balkonai ir laiptinės balkonų dekoras iš prieigų pusės, Žirmūnai, Vilnius (fot. V. Buinevičius, 2023)

Įėjimai, liftai, pritaikymas žmonėms, turintiems specialių poreikių

Įėjimai į pastatus dažnai yra labai prastos būklės, į jų priežiūrą ir remontą dažniausiai nebuvo investuojama ištisus dešimtmečius. Sutapdintos konstrukcijos („plokščių stogų"), įėjimų į laiptines stogelių betoninės konstrukcijos neretai yra susidėvėjusios – betonas ištrupėjęs, lietaus nuvedimo sistema neįrengta arba nesutvarkyta, bituminė stogelio danga susidėvėjusi, laiku nepakeista, sujungimai su fasado siena nesandarūs, briaunos neapskardintos, nesuformuoti laštakiai. Stogelius laikančios kolonos daug kartų perdažytos (nenuvalius ankstesnių dažų), dėl to praradusios estetinę išvaizdą, kai kur laiku neperdažytos ir surūdijusios. Prie kolonų pritvirtinti suoliukai sunykę, likę vos kelios lentos, ažūrinės medienos brusų konstrukcijos – taip pat sunykusios. Įėjimo į laiptinę durys dažnai pakeistos į aklinas sunkias metalines sandėlio ar saugyklos tipo duris, kurias sunku varstyti ir vaikams, ir senjorams. Įėjimas į laiptines dažnai yra pakeltas 40–60 cm nuo žemės lygio. Laiptai ir įėjimo aikštelė dažnai buvo konstruojama iš surenkamų gelžbetonio gaminių, kurie per laiką stipriai susidėvėjo. Neretai galime pamatyti pakopose kyšančią armatūrą, o mėginimai jas suremontuoti beveik visuomet atrodo nesėkmingi. Sutvarkytos ištrupėjusio betono vietos ar užklijuotos plytelės po kurio laiko vėl atšoka.

Kai kur kito funkcija pirmuose aukštuose – juose įsikūrė parduotuvėlės, kirpyklos, grožio salonai, biurai, vaistinės, odontologijos kabinetai ir kitas paslaugas teikiančios įmonės. Keičiant patalpų paskirtį, buvo patobulinti balkonai, įrengti laiptai, transformuoti fasadai, langų angos, įrengti atskiri kondicionieriai. Ši transformacija masiškai vyko pirmuosius du nepriklausomybės dešimtmečius ir parodė, kad bet kokį pirmame aukšte esantį butą (arčiau pagrindinių pėsčiųjų takų) galima paversti komercinėmis patalpomis. Šiandien dalis smulkios komercijos veikia sunkiau dėl mikrorajonuose įsigalėjusių prekybos centrų ir juose esančių didelių prekybos ir paslaugų tinklų. Vis tik tokių prieigų pritaikymo sprendiniai lieka aktualūs pirmų aukštų gyventojams sukuriant geresnę integraciją su arčiau fasado esančiomis kiemų žaliosiomis zonomis, kurias dažniausiai prižiūri būtent pirmųjų aukštų gyventojai.

Viena didžiausių sovietinių daugiabučių problemų – visiškai ignoruojami žmonės su specialiaisiais poreikiais. Penkių aukštų pastatai neturi liftų, o devynių aukštų ir aukštesni pastatai, kurie juos turi, suprojektuoti taip, kad iki liftų holo galima patekti tik užlipus laiptais. Liftų holai yra gana ankšti, liftai dažniausiai nedideli, su siaurais įėjimais, nepritaikytais žmonėms su vežimėliu. Tačiau tokios sąlygos netinkamos ne tik judumo negalią turintiems, bet ir tėvams su mažais vaikais vežimėliuose ar senjorams. Kadangi sovietinės statybos mikrorajonuose gyvena daug vyresnio amžiaus žmonių, dalis jų, pablogėjus sveikatai, tampa įkalinti butuose.

10 pav. 1-464A serijos stambiaplokščio penkių aukštų pastato įėjimas, Žirmūnai, Vilnius (fot. V. Buinevičius, 2023)

Galime pastebėti, kad kai kurie pirmųjų aukštų butai ar medicinos įstaigos įsirengė keltuvus ar pandusus, skirtus neįgaliesiems. Šie sprendimai matomi įvairiose situacijose, skirtingose stambiaplokščių pastatų serijose ir tipuose. Šie sprendiniai parodo galimybes ir atskleidžia problemas – dažniausiai rampoms, kurios įrengiamos prie devynių aukštų pastatų prieigų fasado, nėra pakankamai vietos. Blokuojami praėjimai, kitur – parenkamos netinkamos, nepatogios keltuvų vietos, sprendiniai prastai integruojami į pastato architektūrinį kontekstą.

12 pav. 1-464LI serijos stambiaplokščio penkių aukštų pastato pritaikymas žmonių su negalia patekimui į pirmą aukštą per balkoną, Žirmūnai, Vilnius(fot. V. Buinevičius, 2023)

11 pav. 1-464LI serijos stambiaplokščio devynių aukštų pastato pritaikymas žmonių su negalia patekimui į įėjimo aikštelę, pandusas blokuoja pėsčiųjų praėjimą, Žirmūnai, Vilnius (fot. V. Buinevičius, 2023)

Langai

Nors tipiniai pastatų projektai kito nemažai, vystant pastatų pertvarkymo, sekcijų blokavimo, butų išplanavimo, aukštingumo, statybos technologijos, statybinių medžiagų ir kitus sprendinius, tačiau langų angos, jų dydžiai ir konfigūracijos keitėsi nežymiai. Langų angų aukštis siekia apie 150 cm, o plotis – dažniausiai apie 150 cm ir 230 cm. Balkono durų angos aukštis siekia apie 220 cm, o palangė – apie 70 cm nuo grindų. Toks palangės aukštis, pagal šios dienos standartus, neatitinka reglamentuojamo palangės arba turėklo aukščio, kuris turėtų būti ne mažesnis nei 100 cm nuo grindų. Sovietinių daugiabučių namų langų angos mažesnės nei būdinga šiuolaikiniams daugiabučiams pastatams, dėl to kambariuose juntama mažiau erdvės ir šviesos.

Originalūs langai buvo mediniai, neretai dvigubais rėmais, tačiau kiekviename rėme – po vieną stiklą. Surenkamų fasado plokščių angos turėjo dideles paklaidas, nebuvo išlaikoma stačių kampų geometrija, o mediniai langų gaminiai buvo prastos kokybės, nesandarūs, langai angose buvo sandarinami pakulomis arba kitomis ne itin veiksmingomis priemonėmis. Visi langai turėdavo ir orlaides su grotelėmis. Ilgainiui gyventojai pasikeitė langus į plastikinių profilių gaminius su dvigubais ar trigubais stiklo paketais, įrengė sandaresnius montavimo mazgus. Langų pakeitimas tapo viena iš pirmųjų efektyvių priemonių pagerinti butų sandarumo ir šilumines savybes. Dėl naujų langų technologijų atsirado galimybė keisti langų dalinimą, daryti didesnes varstomas dalis, atsisakyti orlaidžių. Kadangi langų keitimas vyko individualiai, tai pasirinktas langų dalinimas, langų spalva ir medžiagiškumas skiriasi ir tai suteikia fasadams chaotiško vaizdo.

13 pav. 1-464A serijos stambiaplokščio penkių aukštų pastato langai, fasadas į kiemo pusę, Žirmūnai, Vilnius (fot. V. Buinevičius, 2023)

Fasadai

Stambiaplokščių pastatų fasadai dažniausiai yra natūralaus betono paviršiaus, apdailinti akmenimis ar skaldele, kartais jų plokštės ar atskiri elementai (pavyzdžiui betoniniai balkonų gaminiai) dažomi ryškesnėmis spalvomis, ant balkonų turėklų kai kur klijuotos smulkios mozaikinės plytelės. Bendri pastatų elementai ir fasadai kito nedaug, dažnai liko neremontuoti ir susidėvėję. Nors siūles tarp blokų reikia periodiškai atnaujinti, tai atlikta ne visur ir nepakankamai dažnai, o ir suremontuotos siūlės dažnai atrodo labai netvarkingos, ryškios, plačios ir neestetiškos. Naujesnės statybos pastatų fasadinės plokštės, nors prastos geometrijos, tačiau dažnai išsilaikę neblogai, ypač tais atvejais, kai buvo padengtos smulkiais akmenukais ar skaldele. Senesnių pastatų fasadinėse plokštėse per laiką atsirado nemažai įtrūkimų, dėl kurių betonas yra, toliau prarasdamas apsauginio sluoksnio tvirtumą ir šilumines savybes.

14 pav. 1-464LI serijos stambiaplokščio devynių aukštų pastato fasadas, Žirmūnai, Vilnius (fot. V. Buinevičius, 2023)

15 pav. 1-464A serijos stambiaplokščio penkių aukštų pastato fasado plokštės ir renovuotų siūlių detalė, Žirmūnai, Vilnius(fot. V. Buinevičius, 2023)

3. MODERNIZACIJOS PROBLEMATIKA

Šiuolaikinė modernizacija Lietuvoje prasidėjo dar dešimtojo dešimtmečio pabaigoje ir vyksta jau tris dešimtmečius. Šiuo metu iš viso Lietuvoje atnaujinta apie 2480 daugiabučių, o renovacijos greitis siekia maždaug po 400-500 namų per metus, tačiau LR Aplinkos ministerijos inicijuotos studijos duomenimis – šalyje yra apie 660 000 renovuotinų pastatų. Akivaizdu, kad šių pastatų transformacijos aktualumas ilgainiui tik didės. Spartėjant sovietmečiu statytų daugiabučių renovacijos tempams visoje Lietuvoje, aštrėja problema, kad dauguma projektų yra prastos architektūros kokybės.
Modernizacijos procesas šalyje prasidėjo siekiant sutaupyti energiją, todėl tikslai modernizuojamų pastatų architektūrai, aplinkai ar urbanistikai keliami nebuvo (arba jie buvo atsieti ir nesisteminiai). Pažvelgus į visą kelių dešimtmečių modernizacijos laikotarpį, vargu ar rastume bent keletą kokybiškos ar juo labiau – kokybe išsiskiriančios modernizacijos architektūros pavyzdžių, sulaukusių nacionalinio masto ar tarptautinių architektūros konkursų įvertinimų.

Pilna apimtimi sovietiniai daugiabučiai pastatai pradėti renovuoti maždaug prieš 10-15 metų, taigi galime matyti, kaip šios modernizacijos priemonės atlaikė laiko išbandymus. Analizuojant paskutinių kelių metų modernizacijos projektus, randame nemažai neišnaudotų galimybių. Pasikartojančių projektavimo, taikomų technologijų ir medžiagų panaudojimo klaidų, prastos architektūros ir statybų kokybės, neracionalių ir neilgaamžių sprendimų. Viena vertus, suprantama, kad gyventojai dažnai siekia sutaupyti, kita vertus – toks sutaupymas yra trumpalaikis, nes pigius ir nekokybiškus sprendimus reikia perdaryti jau po dešimtmečio. Reikia vėl inicijuoti bendruomenės susirinkimus, prieiti bendro sutarimo, rengti projektus, pradėti visus ilgai trunkančius remonto procesus ir šįkart tai daryti savomis lėšomis. Taigi logiška, kad modernizuojant daugiabučius pastatus ir siekiant sutaupyti ilgalaikėje perspektyvoje, turėtų būti atliekama kuo daugiau gyvenimo kokybę gerinančių pokyčių ir projektams bei rangos darbams keliami aukščiausi kokybės reikalavimai.

16 pav. 1-464LI serijos stambiaplokščio devynių aukštų pastato renovuotas fasadas, Žirmūnai, Vilnius (fot. V. Buinevičius, 2023)

Balkonai

Modernizuojamų pastatų balkonai didinami tik tuo atveju, kai balkonų konstrukcijos yra avarinės būklės. Tai dažniausiai atliekama renovuojant senesnių serijų pastatus (tokius, kaip 1-464A ar ankstyvesnės serijos, kurios turi balkonus, kurie gembiškai tvirtinami prie fasado). Atliekant kapitalinį balkonų remontą, esamos konstrukcijos dažniausiai demontuojamos ir naujos balkonų perdangos statomos dalinai jas atremiant į fasadą (ant metalinių kolonų, kurioms įrengiami nauji pamatai). Tokiu būdu sumažinama apkrova, tenkanti fasadui. Žinoma, kartais tai padaryti gali būti sudėtinga dėl balkonų zonoje esančių požeminių tinklų. Perstatant balkonus tokiu būdu, galima nesunkiai padidinti balkonų gylį. Dažniausiai tokiu atveju balkonai didinami iki minimalaus (STR 2.02.01:2004 Gyvenamieji pastatai reikalaujamo 130 cm gylio). Tačiau labai retai balkonų gylis padidinamas daugiau, taigi prarandama galimybė sukurti daugiau pridėtinės vertės butams. Jei balkonai nėra avarinės būklės, modernizacijos metu apšiltinant fasadą, balkonų gylis dar labiau sumažinamas. 1-464LI serijos pastatuose balkonai-lodžijos modernizacijos metu taip pat dažniausiai nėra didinami, tačiau šiltinant fasadą ir įstiklinant balkonus, bandoma kompensuoti fasado apšiltinimo storį naudojant fasado šiltinimui plonesnes ir efektyvesnes (pavyzdžiui, poliuretano) šiltinimo medžiagas bei atitraukiant turėklą ar stiklinimo sistemą toliau į išorę. Deja, balkonus laikančios metalinės kolonos ir jų atramos dažnai suprojektuojamos grubios, prastai integruotos į pastato architektūros visumą.

Balkonų stiklinimui modernizacijoje dažniausiai naudojamos plastiko langų sistemos, kurios įrengiamos nuo balkono grindų iki perdangos, tuomet apatinė įstiklinto balkono dalis yra fiksuota ir atlieka turėklo funkciją. Kartais šioje apatinėje dalyje vietoje stiklo paketų montuojamas plastiko užpildas arba ant stiklo klijuojama tonuojanti plėvelė. Šie sprendimai dažnai atrodo nekontekstualūs, fragmentiški ir atsitiktiniai, nesisiejantys su viso pastato architektūra ir kitomis detalėmis. Seniau modernizuotuose pastatuose galime pastebėti, kad tonuojanti plėvelė išsipučia ar skilinėja nuo saulės spindulių. Kiek geriau tokiu atveju tinka matinė plėvelė, kuri taip pat pridengia balkonų apačią, tačiau praleidžia šviesą ir neužtemdo balkono. Vis tik atnaujinti ar naujai pastatyti balkonai, dažnai atrodo gana chaotiškai. Metalinės jų laikančiosios konstrukcijos, balkonų stiklinimo sistemos, balkonų perdangų apdaila bei apskardinimų detalės tarpusavyje nesuderintos nei spalva, nei medžiagiškumu, nei dizaino charakteriu. Pavyzdžiui, balkonų kolonos yra užapvalinto kvadratinio profilio, dažomos pilka spalva, balkonų stiklinimui naudojamos baltos plastiko sistemos, kurių apatinė dalis apklijuojama ruda plėvele. Apskardinimui naudojama antracito spalvos skarda, o šiltinamos perdangų briaunos apdailinamos rausva dažyta plokšte su dideliais ir kreivais tarpais bei matomais tvirtinimo elementais. Estetiškiau dažniausiai atrodo tie renovuoti ir įstiklinti balkonai, kur naudojamos berėmės, plonų aliuminio rėmų sistemos, joms nereikia storų kampinių profilių, balkonai atrodo vientisiau, tvarkingiau. Modernizuojant pastatus, dažnai paliekamas aklinas turėklas, o jei balkonas įstiklintas, vietoje turėklo įrengiamas fasadas. Toks sprendimas balkoną daro tamsesniu. Turėklinės dalies apdailai kartais pasirenkama trapecinio profilio skardos apdaila, sumuštinio tipo panelės, skirtos sandėlių ir gamybinių statybai, arba banguoti fibrocemento lakštai, kurie neretai labai skiriasi nuo fasado apdailos tiek medžiagiškumu, tiek ir atspalviu. Dėl to jie atrodo pigiai ir nepatraukliai.

17 pav. 1-464A serijos stambiaplokščio penkių aukštų pastato renovuoti išplėsti ir berėme sistema įstiklinti balkonai, netvarkinga balkonų laikančiųjų elementų, skardinimo ir stiklinimo detalizacija, naudojamos skirtingos spalvos ir medžiagos Žirmūnai, Vilnius (fot. V. Buinevičius, 2023)

18 pav. 1-464A serijos stambiaplokščio penkių aukštų pastato renovuoti išplėsti ir šilta sistema įstiklinti balkonai, tvarkingas, vientisas sprendimas Žirmūnai, Vilnius (fot. V. Buinevičius, 2023)

19 pav. 1-464A serijos stambiaplokščio penkių aukštų pastato įstiklinti balkonai, sueižėjusi tonuojanti plėvelė, Žirmūnai, Vilnius (fot. V. Buinevičius, 2023)

20 pav. 1-464A serijos stambiaplokščio penkių aukštų pastato balkonai apdailinti “sandwich” plokštėmis ir trapecine skarda, Žirmūnai, Vilnius (fot. V. Buinevičius, 2023)

Įėjimai

Renovuojant įėjimus į laiptines, dažniausiai paliekamos senos konstrukcijos, jas bandoma sutvarkyti. Stogelis būna apšiltinamas, pakeičiama bituminė danga, briaunos, apačia tinkuojama arba apdailinama plokštėmis ir apskardinama, formuojami laštakiai. Tačiau galima pastebėti, kad per laiką tokios konstrukcijos nepasiteisino. Apklijuoti polistirenu ir nutinkuoti (arba nutinkuoti ir neapšiltinti) paviršiai dažnai vėl atplyšta ar atsilupa, sueižėja jų kampai, o plokščių apdaila dažnai atrodo grubiai, nes paliekami dideli tarpai, per kuriuos matomos tvirtinimo detalės. Taip pat galimi lietaus vandens pratekėjimai. Kadangi įėjimų pusė neretai yra šiaurinė, tinkuoti paviršiai apkerpėja ir jų neįmanoma nuvalyti.

Anksčiau prie įėjimo esantys laiptai ir aikštelė dažniausiai būdavo konstruojami iš surenkamų gelžbetonio gaminių, kurie per laiką stipriai susidėvėjo. Atliekant modernizaciją, šios konstrukcijos paliekamos ir bandoma jas remontuoti atstatant geometriją ir apklijuojant plytelėmis. Tačiau tokia technologija yra sudėtingai pritaikoma mūsų šalies klimato sąlygomis ir jau po keleto šaltųjų sezonų, galima pastebėti, kad plytelės ir betono remontinis mišinys skyla ar atšoka nuo paviršių.

21 pav. 1-464A serijos stambiaplokščio penkių aukštų pastato įėjimai, paliktos senos stogelio konstrukcijos, metalinės koroduojančios kolonos, netvarkinga konstrukcija, Žirmūnai, Vilnius (fot. V. Buinevičius, 2023)

22 pav. 1-464A serijos stambiaplokščio penkių aukštų pastato įėjimai apdailinti firocemento plokštėmis nekokybiškos detalės, plyšiai, ir matomas tvirtinimas, Žirmūnai, Vilnius (fot. V. Buinevičius, 2023)

Liftai, jų pritaikymas žmonėms, turintiems specialių poreikių

Daugiabučių pritaikymas universalaus dizaino principams modernizuojant, yra ribotas jau vien dėl to, kad modernizacijos finansavimo mechanizmai apriboja statybos rūšį paprastojo remonto apimtyje. Dėl to, liftų įrengimas penkių aukštų pastatuose yra komplikuotas, nes patenka į rekonstrukcijos apimtį. Tačiau nepaisant to, net ir šiuose apribojimuose galima atlikti pokyčių, kurie padėtų geriau pritaikyti pastatus universalaus dizaino principams, nustatytiems ISO 21542:2011.

Deja, modernizuojant pastatus, kuriuose yra liftai, dažniausiai kelias iki liftų nėra pritaikomas žmonėms, turintiems specialių poreikių. Tačiau yra ir gerosios praktikos pavyzdžių, kai 1-464 LI serijos devynių aukštų pastatai pritaikomi universaliam dizainui. Įėjimo į laiptine lygyje, lifto šachtos apačioje, buvusioje šiukšlių konteinerių patalpoje įrengiama anga (atliekamas kapitalinis remontas), konteinerių patalpa konvertuojama į lifto holą, o liftas pakeičiamas į dvipusės orientacijos (su durimis priešingose pusėse). Toks pritaikymas yra palyginti nesudėtingas ir jo kaštai nežymūs visos renovacijos apimtyje, juo labiau dėl to, kad liftus dažnai jau reikia keisti. Ten, kur įėjimas į laiptinę yra aukščiau žemės lygio, įrengiamos rampos, kurios turėtų būti ne statesnės nei 5,0-8,3% ir atitiktų ISO 21542:2011 reikalavimus. Tačiau modernizuojant pastatus ne visuomet laikomasi šių taisyklių ir dažnai įrengiamos itin stačios, visiškai nefunkcionalios nuovažos. Taip pat galima pastebėti, kad kai kuriais atvejais užblokuojami šaligatviai ir praėjimai į laiptines, dėl to būtina koreguoti ir pėsčiųjų takų pozicijas, atitraukti automobilių aikšteles (sukuriant daugiau vietos prieigoms). Tai ypač aktualu 1-464 LI devynių aukštų pastatų atveju, nes dažnai prieigos prie šių pastatų yra siauros ir ankštos.

23 pav. 1-464LI serijos stambiaplokščio devynių aukštų pastato lifto pritaikymas geresniam pasiekiamumui įrengiant lifto holą buv. šiukšlių konteinerio patalpoje, Žirmūnai, Vilnius (fot. V. Buinevičius, 2023)

24 pav. 1-464LI serijos stambiaplokščio devynių aukštų pastato laiptinės fasadas, Žirmūnai, Vilnius (fot. V. Buinevičius, 2023)

25 pav. 1-464LI serijos stambiaplokščio penkių aukštų pastato prieigose įrengtas pandusas, tačiau įėjus į laiptinę reikia laiptais pakilti pusę aukšto tam, kad patekti į pirmąjį pastato aukštą,Žirmūnai, Vilnius (fot. V. Buinevičius, 2023)

26 pav. 1-464LI serijos stambiaplokščio devynių aukštų pastato prieigose įrengiama per stati rampa , Žirmūnai, Vilnius (fot. V. Buinevičius, 2023)

27 pav. 1-464LI serijos stambiaplokščio devynių aukštų pastato prieigose įrengiama rampa. Dėl siaurų prieigų pilnai užblokuojamas pėsčiųjų praėjimas, Žirmūnai, Vilnius (fot. V. Buinevičius, 2023)

Langai

Dažnai modernizuojant pastatus langai lieka nepakeisti, nes daugelis gyventojų jau būna pasikeitę langus iki modernizacijos. Toks noras sutaupyti galiausiai turi neigiamų pasekmių. Kai langai keičiami individualiai ir skirtingu metu, modernizuojant pastatą neįmanoma įvertinti pastato energetinių nuostolių, užtikrinti, kad jie atitiktų reikalingą varžą ir būtų sumontuoti tinkamai prižiūrint darbų kokybę. Taip pat langus ir montavimo paslaugas įsigyjant individualiai, sumokama daug brangiau. Už tą pačią kainą galima įsigyti kokybiškesnius gaminius, kurie tarnautų ilgiau ir veiktų geriau. Tuomet ir ateityje būtų aišku, kada reikia keisti langus ir tai galima būtų padaryti vienu metu. Siekiant aukštesnės energinės klasės, langai turėtų būti montuojami ne į angą, o angos išorėje tvirtinant langus prie termoprofilių. Toks langų montavimas yra standartinis šiuolaikinėje statyboje ir užtikrina, kad būtų išvengta šilumos nuostolių. Tačiau norint tokį mazgą įrengti, tai padaryti galima tik modernizacijos metu (keičiant visus langus ir planuojant juos vėl pakeisti tik kitos modernizacijos metu), kadangi norint pakeisti tokiu būdu sumontuotus langus, reikia ardyti ir fasado apdailą.

Modernizuojant pastatus dažnai pasirenkami plastikiniai baltos spalvos profiliai, kurie atrodo ryškūs, vizualiai stambesni ir dažnai spalviškai nesiderina su fasado apdaila. Jie gali deformuotis, apsinešti dulkėmis ir nešvarumais. Tai neretai galime pastebėti ir iš patalpų vidaus. Ilgainiui labiau pasiteisina aliuminio konstrukcijų langai ir šviesiai ar tamsiai pilki arba juodi langų rėmai, kurie dažnai atrodo vientisiau ir tvarkingiau, suteikia pastatų fasadams daugiau solidumo. Aliuminio rėmus lengva nuvalyti, jie patogiai ir tiksliai veikia, sklandžiai varstosi, nebraška.

28 pav. Stambiaplokščio penkių aukštų pastato modernizacija, paliekant senus langus. Skiriasi langų sistemos, skaidymas, medžiagiškumas ir spalva, 2023, Antakalnis, Vilnius (VŠĮ "Atnaujinkime miestą" nuotrauka, https://amiestas.lt/)

Fasadai, apdaila

Stambiaplokščių pastatų rajonuose vyrauja monotoniški pilkšvi betono atspalviai, o gaminiai pagaminti ir surinkti neišlaikant tikslios geometrijos. Pačios medžiagos yra natūralios ir žiūrint į jas atskirai, turi nenuobodų raštą ir faktūrą. Ne veltui modernioje architektūroje kokybiški neapdailinto betono paviršiai siejami su prabanga. Modernizuojant pastatus, natūralus betono paviršius uždengiamas įrengiant apšiltinimą ir naują apdailą. Įrengiami neventiliuojami fasadai, kurie apdailinami dekoratyviniu tinku arba ventiliuojami fasadai, kurie dažniausiai apdailinami fibrocemento plokštėmis arba akmens masės plytelėmis, kurios dažniausiai neturi jokios faktūros ar paviršiaus reljefiškumo. Dėl to fasadai atrodo plokšti ir monotoniški. Apšiltinant fasadą, paslepiamos arba suniveliuojamos detalės, prarandamos proporcijos, kurios buvo dažniausiai vienas iš nedaugelio vertingesnių šių pastatų architektūros bruožų. Šias problemas bandoma spręsti nuspalvinant fasadą raštais arba įtraukiant į kompoziciją daugiau įvairių spalvų. Tačiau parenkami atspalviai dažnai neestetiški (naudojami pigūs prasto dizaino gaminiai), o spalvos ir atspalviai nedera tarpusavyje, išryškinami atsitiktiniai pastato fragmentai, nuspalvinami architektūriškai neišreikšti plotai ir taip sukuriamas chaotiškas bendras vaizdas, kuris menkina architektūros kokybę. Kur kas solidžiau žiūrisi nuosaikesni spalviniai sprendimai, monochrominiai, vienodo ar panašių atspalvių ir mažiau skirtingų medžiagų turintys apdailos deriniai, kuriuose taip pat mažiau matomi nekokybiški detalių sprendimai ir defektai.

Fasadų apdailai naudojant fibrocemento plokštes, dažnai trūksta dėmesio plokščių sudalinimo piešiniui. Siūlės nesuvedamos su angokraščiais, balkonais ar kitais išsiskiriančiais fasado elementais, atsiranda prasislinkimų, kurie atrodo kaip statybinis brokas. Naudojant plokštes ne pagal gamintojo rekomendacijas ir neišlaikant technologijų, siūlės ir kampų suvedimai (žiūrint iš arčiau) atrodo grubūs ir kreivi. Naudojami matomi tvirtinimo elementai taip pat atrodo grubiai. Ypač tais atvejais, kai apdailinami nedideli, siauri paviršiai (pavyzdžiui, įėjimo stogelių ar balkonų perdangų bei atitvarų briaunos). Apdailai naudojamos vieno formato stačiakampės, kartais blizgios akmens masės plytelės atrodo nekontekstualiai, sukuria labai vienodą piešinį ir vonios kambariui artimą charakterį. Dėl aplinkoje esančių kietųjų dalelių ar žiedadulkių, ant visų fasadų per laiką galime pamatyti susidariusias apnašas. Nuo lygių paviršių (keramikos, fibrocemento, akmens masės) šias apnašas nesuku pašalinti, tačiau gyventojų bendruomenės ar namus administruojančios įmonės tai atlieka retai ir dėl to fasadai atrodo nešvarūs ir susidėvėję. Tačiau ši problema itin aktuali neventiliuojamiems dekoratyviniu tinku apdailintiems fasadams, nes nešvarumus nuvalyti nuo jų itin sudėtinga, ypač, kai ant šiaurinės pusės susidaro kerpės.

29 pav. 1-464A serijos stambiaplokščio penkių aukštų pastato monochrominis fasado spalvinis sprendimas , Žirmūnai, Vilnius (fot. V. Buinevičius, 2023)

30 pav. 1-464A serijos stambiaplokščio penkių aukštų pastato fasado spalvinis sprendimas naudojant daug skirtingų medžiagų ir spalvų, nekokybiškas tinkuotas fasadas su apnašomis ir kerpėmis , Žirmūnai, Vilnius (fot. V. Buinevičius, 2023)

31 pav. stambiaplokščio penkių aukštų pastato chaotiškas spalvinis sprendimas , naudojamos nederančios spalvos, spalva išskirti architektūriškai nepagrįsti fasadų elementai, Žirmūnai, Vilnius (fot. V. Buinevičius, 2023)

32 pav. 1-464A serijos stambiaplokščio penkių aukštų pastato balkonų apdaila fibrocemento plokštėmis, nesuvestos siūlės, netvarkingos detalės, matomas tvirtinimas , Žirmūnai, Vilnius (fot. V. Buinevičius, 2023)

ARCHITEKTŪROS GAIRĖS
DAUGIABUČIŲ MODERNIZACIJAI
I DALIS ANALIZĖ

Vilnius, 2024